

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Eesti ajaloo õppetool

Ants Kree

**Eesti Noored (1942–1944) võrdluses
Hitlerjugendiga**

Magistritöö

Juhendaja: Anu Raudsepp *PhD*

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Eesmärgid ja struktuur	6
1.1. Eesti Noored asutamine.....	6
1.2. Eesti Noored eesmärgid	8
1.3. Eesti Noored struktuur	11
1.3.1. Juhtimine	11
1.3.2. Liikmed	14
2. Töökasvatusalane tegevus	18
3. Sõjalis-sportliku kasvatuselane tegevus	28
3.1. Füüsiline kasvatus	28
3.2. Sõjaline kasvatus	32
3.3. Meditsiiniline kasvatus	41
4. Ideoloogilis-kultuurilise kasvatuselane tegevus	43
4.1. Kultuurialane kasvatus	43
4.2. Ideoloogiline kasvatus.....	46
5. Hitlerjugendi vastane tegevus	52
Kokkuvõte	57
Summary	62
Kasutatud allikad ja kirjandus	66

Sissejuhatus

Eesti Noored oli noorteorganisatsioon, mis tegutses Teise maailmasõja ajal Saksamaa poolt okupeeritud Eestis 1942. a. septembrist kuni 1944. sügiseni. See oli noorsoo kasvatusorganisatsioon, mille eeskujuks oli Natsi-Saksamaa *Hitlerjugend*. Nende eesmärgiks oli jagada noortele igakülgeid teadmisi ja oskusi, mis puudutasid nii sporti, kultuuri, ideoloogiat kui sõjalist kasvatust. Noori poisse ja tüdrukuid valmistati ette tuleviku Euroopaks, mida pidi juhtima Adolf Hitler. Erinevalt *Hitlerjugendist* on aga Eesti Noored leidnud väga minimaalset tähelepanu ja sellekohased uurimused puuduvad. Käesolevat tööd motiveeris mind kirjutama huvi noorte kasvatus vastu ja ka ajalooline huvi Teise maailmasõja vastu. Antud teema võimaldas ühendada need kaks üheks huvitavaks uurimistööks.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on analüüsida Eesti noorsoo-organisatsiooni kasvatusesmäärke ja nende saavutamise meetodeid ning selgitada organisatsioonide Eesti Noored ja *Hitlerjugend* võrdluses, nende väidetavalt ühe eesmärgiga organisatsioonide tegelikku sarnasust.

Seejuures on hüpoteesiks, et Eesti Noored keskendus rohkem noorte töökasvatusele ja praktilistele tegevustele edasiseks eluks. *Hitlerjugendi* puhul aga seevastu oli tegu rohkem sõjalisele väljaõppele rõhku paneva noorsoo-organisatsiooniga.

Magistritöö on jaotatud viieks peatükiks. Esimeses osas vaatan lähemalt ja võrdlen organisatsioonide asutamist, nende kasvatusesmäärke ja struktuurilist ülesehitust. Viimane hõlmab endas nimelt erinevaid osakondi ja nende haldusesse jäävaid kohustustusi ja eesmäärke. Samuti käsitlen lähemalt osakondade juhatajaid ja nende valiku kriteeriume ning viimaks võrdlen organisatsioonide struktuuri ja liikmeks võtmise põhimõtteid.

Teine peatükk keskendub Eesti Noorte ja *Hitlerjugendi* töökasvatusalase tegevuse eesmärkidele ja nende saavutamise vahenditele (sh erinevad maatöölaagrid ja ühiskondlikud abiteenistused), et mõista selle valdkonna suunitlust.

Kolmanda peatüki esimeseks põhiküsimuseks on füüsiline kasvatus, mis oli väga tähtis ja leidis laialdast rakendust mõlemas organisatsioonis. Vaatluse all on erinevad spordialad ja nende nõuded organisatsioonide liikmetele. Samuti on käsitletud noortele korraldatud sportlikke laagreid ja seal toimunud. Hea võrdluspunkti pakub see, milliseid spordialasid kummaski organisatsioonis rohkem praktiseeriti ning kui palju erinesid sportlike tegevuste saavutusnõuded riigiti.

Teiseks oluliseks küsimuseks on sõjaline kasvatus, mis omastas samuti väga suure osa noorte tegevusest. Siin pööran suuremat tähelepanu Eesti Noorte ja *Hitlerjugendi* poiste ja ka tüdrukute sõjalisele ettevalmistusele, milleks olid näiteks sõjalis-sportlikud laagrid. Samuti analüüsin mitte ainult nende ettevalmistust, vaid ka reaalselt rakendamist sõjalistes olukordades ja abiteenistustes. Antud alapeatükk annab olulise panuse püstitatud hüpoteesi tõestamisele. Kolmandaks on vaatluse all noorte meditsiiniline kasvatus, mis oli ka otseselt seotud sõjalis-sportliku kavatusega.

Neljas peatükk lahkab vaimset- ja ideoloogilist kasvatust. Esimene põhiküsimus on vaimne tegevus (näiteks muusika, kirjandus, kunst), et uurida, kui palju tähelepanu pöörati sellele füüsilise tegevuse kõrval. Selle teema raamesse kuulub ka kõlbeline kasvatus ja selle eesmärgid.

Teine valdkond keskendub noorte ideoloogilisele kasvatusle, et selgitada, kui suurt tähelepanu pöörati Eesti Noorte ja *Hitlerjugendi* poiste ja tüdrukute ideoloogilisele kasvatusle. Mida rõhutati kõige enam? Milliseid meetodeid selleks kasutati? Millised olid selle tagajärjed?

Uurimistöö eesmärkide saavutamisele aitas kaasa vastavateemaline kirjandus. Kuigi organiastiooni Eesti Noored tegevust kajastavaid ja allikakriitikat kannatavaid allikaid napib, ilmus selle tegevusaastate jooksul väga palju organisatsiooni tegevust käsitlevaid artikleid. Just need allikad osutusidki hädavajalikuks antud uurimuse kirjutamisel. Väga suur osa Eesti Noorte tegevusest oli kajastatud Tartu Postimehes. Seal kirjeldati näiteks organisatsiooni asutamist, *Hitlerjugendi* laagrite külastamisi Saksamaal ja kutsuti noori üles liituma erinevate abiteenistustega ning jälgiti nende käekäiku. Samuti osutus väga kasulikuks Eesti Noorte poolt välja antud ajakiri, mis tõi lugejateni poiste ja tüdrukute tegevused kultuurialadelt sõjaliste üritustena. Samuti avaldati seal laste endi sõnalisi

laagrite kirjeldusi ja lühijutte ning õpetlikke juhiseid noorte ülesannete kohta. Näiteks õpetati seal noori tulekustutamise ja sideteenistuse ala ning ka uisutama ja suusatama. Organisatsioonipoolsete väljaannete hulgast tasub nimetada ka Eesti Noorte kalender-käsiraamatut, mis oli iga noore taskus. Seal oli kõike noorteorganisatsiooni juhtkonnast ja eesmärkidest kuni uiskude parandamise ja õigesti jooksma õppimiseni. Seega annab see väga komplektse ülevaate noortelt nõutavate ülesannete kohta. Loomulikult ei saa unustada ka Eesti Noorte põhikirja, kus oli loetletud kõik organisatsiooni eesmärgid ja taotlused.

Erinevalt Eesti Noortest on *Hitlerjugendi* eesmäärke ja tegevust käsitletud väga laialdaselt ja suures hulgas allikates. Põhjalikku ainet pakub Guido Knopi teos Hitleri käsilased, kus ta kirjeldab saksa noorsoo-organisatsiooni ja selle juhi Baldur von Schirachi põhimõtteid ja tegemisi 1930. ja 1940. Natsi-Saksamaal. Samuti olid abiks Alan Bullocki, Michael Burleigh, Ian Kershaw, Frank McDonough, William Shireri, Stephen Lee jt. Hitleri Kolmandat Reichi ja elu selles käsitlevad teosed. Kahtedest väga erinevatest allikatest saab hea ülevaate ja võrdlusmomendi noorteorganisatsioonide kohta, mis oma ülesehituselt ja praktiliselt poolelt pidid liikuma sama eesmärgi suunas.

Minu suurimad tänud lähevad oma juhendajale, Anu Raudsepale, nõu, abi ja toe eest.

1. Eesmärgid ja struktuur

1.1. Eesti Noored asutamine

Kuigi juba 1942. aasta aprillis kõneldi ajakirjanduses kindralkomissari soovist asutada kiiremas korras organisatsioon noorte kõlbeliseks, vaimseks ja kehaliseks arendamiseks, jõuti selle põhikirjani alles pea poole aasta möödudes. Organisatsiooni loomisele eelnes veel õppereis Saksamaale, kus Eesti Noorte juhid veendusid saksa noorte saavutustes ja eriti suures sõpruses, mida eestlaste vastu reisil üles näidati.¹ Kahjuks pole õppereisidel toimunud lähemalt käsitletud.

30. septembri keskpäeval kogunesid Eesti Noorte peastaabi liikmed koos maakondade noortejuhtidega Kadrioru lossi, et tähistada pidulikult eesti noorte organiseerumist. Soovides noortele organiseerimistööks edu, rõhutas kindralkomissar Sigismund Lietzmann noortejuhtide kohusetunnet noorte vastu ja eriti eeskuju ning sõpruse ja arusaamise tähtsust Saksamaaga.² Sellega kuulutati Eesti Noorte organiseerimise tee avatuks ja noortejuhid said asuda oma kohatadele tegeliku töö juurde. Organisatsiooni põhikiri võeti ametlikult vastu 1942. aasta 2. oktoobril.³

Hitlerjugend asutati ametlikult 1926. aastal ja integreeriti Partei struktuuri. 1928. aastal jagati noored kahte rühma, *Deutsches Jungvolk* ja *Hitlerjugend*.⁴

Organiseerimistöö alguses olid raskeimateks küsimusteks staabiruumide ja noortekodude soetamine ja sisustamine. Siiski oldi 1942. aasta detsembriks jõutud nii kaugele, et peaaegu kõigil malevail olid olemas ruumid staabi jaoks ning ka noorte koonduste pidamiseks (osaliselt ajutised). Eesti Noorte organisatsiooni ei kavandatud alguses massiorganisatsioonina, sest puudusid ruumid koonduste jms. pidamiseks ning piisav hulk võimekaid juhte. Kahe ja poole kuuga suudeti malevatesse organiseerida umbes 2000 noort, kõik poisid, sest alguses värvati ainult neid.⁵

---

¹ Tartu Postimees, nr. 232, 1. oktoober 1942, lk 3, „Eesti Noorte“ organiseerimine algab

² Tartu Postimees, nr. 232, 1. oktoober 1942, lk 3, „Eesti Noorte“ organiseerimine algab

³ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 4

⁴ Overy, Richard. *The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia*. London, Penguin Books. 2005. Lk 148

⁵ Tartu Postimees, nr. 296, 16. detsember 1942, lk 2, „Eesti Noorte“ tegevus laieneb

Tütarlaste organiseerimise küsimused olid küll 1942. aasta lõpuks algatatud, kuid nendega liialt ei kiirustatud. Ettevalmistuste tegemiseks sõitsid noortejuhtide kandidaadid 1943. aasta märtsis Saksamaale õppereisile.⁶ Siiski läks veel hulka aega mööda kuni kuulutati, et Eesti Noorte peastaabi korraldusel on alustatud tütarlaste vastuvõtmist maakondades. Üheks põhjuseks, miks nii kaua aega läks oli ka kindlasti vajalike ruumide ja inventaari leidmine. Üleüldiselt võeti eeskujuks poiste organiseerimine, et tütarlaste osas toimuks see võimalikult kiiresti ja tõhusalt.

Saksamaal võttis tüdrukute organiseerimine samuti kauem aega. 1920. aastatel kuulusid mõned tütarlapsed küll *Hitlerjugendi* sõsarüksusesse, kuid alles 1930. aasta juunis loodi ametlikult *Bund Deutscher Mädel*.⁷ Tütarlastel polnud kuni BDM-i loomiseni ühtki võrreldavat organisatsiooni olnudki. Arvatakse, et paljud vanemad olid röömsad, teades, et lapsed ei hulgu tänaval, ning nii mõnedki noored hindasid suuremat sõltumatust vanematekodust.⁸

Eesti Noorte organiseerimistöö oli tõhusam linnades, maal aga eelkõige liiklemisolude tõttu tagasihoidlikum. Kuna Eesti elanikkonnast asus 1944. aastal 63% maal, sai maanoorte organiseerimine esmajärgulise tähtsusega ülesandeks.⁹ Olukorra parandamiseks töötas Eesti Põllumajandusliit välja ajutise juhendi maanoorte organiseerimiseks. Liikmed värvati vastavalt Eesti Noorte põhikirjale ning nad kandsid vastavat riietust ja märki. Sellega seoses asutati ka Eesti Põllumajandusliidu maanoorte büroo, mille ülesandeks oli tihedas kontaktis Eesti Noorte Peastaabiga töötades juhtida ning korraldada maanoorte kasvatust ja enesearendamistööd, huvi põllumajandusliku ja kodumajandusliku kutseala ja maaelu vastu.¹⁰ Maanoorte organiseerimine ja maanoorte liikumine ei olnud midagi uudset. Eesti Noorte peastaap kirjutas: „Eesti Vabariigi lõpupäevil töötas 446 maanoorterongi, kes oma suuruselt olid kõik vägagi elujõulised ja oma liikmete vaimsuselt tublid ja terve vaimuga maakultuuri kandjad.”¹¹

---

⁶ Tartu Postimees, nr. 68, 23. märts 1943, lk 2, Algab ülemaaline tütarlaste organiseerimine

⁷ Overy, Richard. *The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia*. London, Penguin Books. 2005. Lk 148

⁸ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 99

⁹ Eesti Noorte kalender-käsiraamat 1944, lk 46

¹⁰ Tartu Postimees, nr. 99, 29. aprill 1944, lk 5, Maanoorte organiseerimine algab

¹¹ Tartu Postimees, nr. 99, 29. aprill 1944, lk 5, Maanoorte organiseerimine algab

1.2. Eesti Noored eesmärgid

Eesti Noored näol oli tegemist noorte kasvatusorganisatsiooniga, mille ülesandeks oli kasvatada noori väljaspool kodu ja kooli vaimselt, kõlbeliselt, kehaliselt ja kutseoskuslikult.¹² Seega jätkati küll Eesti Vabariigi ajal toimunud skautide, noorkotkaste, gaidide ja kodutütarde tavasid, kuid Saksa okupatsiooni tõttu tuli teha uuele võimule vastavalt kohandusi. Natside ideoloogiast tulenevalt oli hariduse ja kasvatuse eesmärgiks Uue-Euroopa ülesehitamine. See on välja toodud ka Eesti Noored põhikirjas: „Organisatsiooni ülesandeks on kohustada noori positiivsele kaastööle saksa ja eesti rahva võitlus- ja saatusühtluse kindlustamisel, neid Euroopa kultuuri eelpostina kaasa tõmmates Uue-Euroopa ülesehitamisele Adolf Hitleri juhtimisel.“¹³ Seejuures erinesid osaliselt poiste ja tüdrukute lõppeesmärid.

Eesti Noored põhikirjas ja käsiraamatus väljatoodud organisatsiooni eesmärgid võib jagada mitmeks erinevaks kasvatusvaldkonnaks:

Töökasvatus oli üks tähtsamaid Eesti Noored eesmärke. „Kasvatada noortes vankumatut tahet teguvõimsaks rakendumiseks ühiskonna teenimiseks, vältides isikliku kasu ja heaolu taotlemise sihte.“¹⁴ Töökasvatuse rakendamise meetoditeks olid näiteks ühiskonna huvides erinevad abiteenistused, maal põldudel, erinevates sõjalistes üksustes ja ka linnades. Kodutööd olid nn. Uues-Euroopas ette nähtud peamiselt ainult naistele. Sinna kuulusid taolised tegevused nagu käsitöö, kodused abitööd, esmaabi, tervishoid jne. Sellest hoolimata olid need kõigi Eesti Noorte liikmete ülesannete hulgas. Saksamaal seevastu oli poiste ja tüdrukute töödel jäigem piir, kuid sõja puhkemise tõttu tuli ka seal teha mugandusi ning naised asendasid rindele läinud mehi.

Eelnevalt nimetatud töökasvatuse eesmärk hoiab endas ka kõlbelise kasvatuse osa. Just see oli üks enim rõhutatud eesmärke organisatsioonis. „Süvendada noortes vabatahtliku kasvatuse kaudu distsipliinitunnet, seltsimehelikkuse, truuduse, õigustunde ja võitlusvalmiduse vaimu.“¹⁵ Kõlbeline kasvatus ulatus sõbralikust naeratuses alkoholi ja tubaka mittetarvitamise propageerimiseni, mida rõhutati noortele igal sammul. Tuleb

---

¹² Eesti Noored põhikiri, 1944, lk 1

¹³ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

¹⁴ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

¹⁵ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

rõhutada, et kõige nooremale astmele, 10–13-aastastele esitatud eesmärgid (nimetatud ka seadusteks) tähendasidki peamiselt kõlbelist kasvatust: „Eesti noor on aus, usaldusväärne ja kohusetruu. Eesti noor on sõbralik ja abivalmis. Eesti noor on töökas, visa ja kokkuhoidlik. Eesti noor on viisakas ja õilis.“¹⁶

Samad nõuded esitati lastele ka lihtsamalt ja selgemalt: liige peab tõusma kohe pärast ärkamist, sooritama võimlemisharjutusi, pesema oma kõrvu ja kaela ning kindlasti ka hambaid jm. Eesti Noore liige pidi seisma ja istuma sirgelt ning alati alustatud töö lõpule viima. Naeratama pidi ka nii valu kui raskuste üle. Eesti Noor pidi olema viisakas ja lahke ning püüdma ligimesele head teha. Samuti pidi olema looduse sõber ja kaitsja.¹⁷ Sedasi lahti kirjutatuna on taotlustena näha näiteks kõlbelist-, füüsilist-, tervise- ja töökasvatust.

Füüsilise kasvatuse poolelt üritati tõsta noorte füüsilist võimekust ja seeläbi parandada nende tervist. „Arendada noori kehaliselt ja vaimselt terveiks kindla tahtejõuga rahvuskaaslasteks.“¹⁸ Füüsilise kasvatuse eesmärkide täitmiseks rakendatud meetodid olid näiteks sportlikud laagrid, spordipäevad, erinevate spordialade võistluste korraldamine jne. Füüsiline kasvatus oli oluline nii poistele kui tüdrukutele. Eestis oli sõjaline kasvatus mõeldud ainult poistele. Selleks käisid nad nii kodus kui välismaal sõjalis-sportlikes laagrites. Erinevalt Saksamaast, kus tulenevalt sõjast anti *Hitlerjugendis* ka tüdrukutele sõjalist kasvatust, seda Eestis ei tehtud.

Eelnevalt välja toodud eesmärki teenis ka nii poistele kui tüdrukutele ette nähtud patriootlik kasvatus, mis tähendas oma riigi, rahvuse ja rahvakultuuri armastamist ja hindamist. „Süvendada kodumaa armastust, virgutades noori rahvusliku omapära arendamisele ja rahvuskultuurilise loomingu jätkamisele.“¹⁹

Ideoloogiline kasvatus on Eesti Noored põhikirjas välja toodud järgmiselt: „Viia noori terve perekonnaelu, kui rahvusterviku alussamba algjõust veenvale arusaamisele.“²⁰ Perekonnaeluks ettevalmistamise ülesandeid nähti aga Saksamaa eeskujul poiste ja tüdrukute jaoks erinevalt. Tüdrukutest pidid saama naised, kes sünnitavad lapsi ja

¹⁶ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 42

¹⁷ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 42

¹⁸ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

¹⁹ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

²⁰ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

kasvatavad neid, hoiavad kodu puhta ja kaunina ja kui tööd teevad, siis ainult naistele sobilikke töid. Goebbelsi väitel oli naiste peamine ülesanne olla ilus, sünnitada lapsi ja teha ainult naistele sobilikke töid.²¹ Seda toetas ka Hitler, kes ütles, et naise maailmaks on tema abikaasa, perekond, lapsed ja maja.²² Sõja ajal aga pidid naised tagalat valvama, kui mehed oma riigi ja rahvuse eest sõdisid. Ideoloogiline kasvatus võis veel väljenduda Eesti Noorte puhul näiteks bolševismi vastases võitluses ja *Hitlerjugendis* kahtlemata rassipuhtuse teoorias, mida igal võimalikult hetkel lastesse sisendati.

Ideoloogilise kasvatusel oluline ka üldine vaimne kasvatus, mille eesmärgiks oli harida noori nii akadeemilistes kui praktilistes oskustes, et esseeisvas elus igati konkurentsivõimeline olla. „Luu noorsoole soodsad võimalused teadmiste ja oskuste omandamisel nende kaldumuslike võimete positiivseks väljaarendamiseks, juhtides neid koolitöös arendavale edasipüüdmisele ja elus ülesehitava töö kaudu õigele kohale asetatuna suurtele saavutustele jõudmiseks.“²³ Vaimse kasvatusel rakendamisel meetoditeks olid näiteks rahvakunst, laul, muusika, mille tarbeks korraldati laulupidusid, luuleõhtuid, kunstinäitusi jne.

Eesti Noored eesmärgel väljendasid ka liikmete välismärke. Kuldses raamis valge kilbi kujuline märk tähendas Eesti Noorte puhas hinge. Kilbil oli must viljapea, mis meenutas musta eesti mulda ja pingutavat rasket tööd, mida Eesti rahvas on kandnud kaugest minevikust tänapäevani. Selle peal oli kuldne Kalevi mõök, mis sümboliseeris kangelaslikku võitlust kodumaa vabaduse eest asiaatlik-bolševistliku ikke vastu, võitlust kodumaa parema tuleviku eest ja noorte töotust seda võitlusvaimu edasi kanda. Mõõgatera oli suunatud üles poole, mis tähistas noorte püüdeid parematele eesmärkidele. Nende kolme sümboli ümber

²¹ McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 48

²² Williamson, David Graham. The Age of the Dictators: A Study of the European Dictatorships, 1918–53. Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 247

²³ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 1

oli Eesti lipp, mis pidi siduma võitluse ja töö igaveseks kolme koduvärviga.²⁴

Noorteorganisatsiooni loomisega tekkis ka vajadus mingi käsiraamatu järgi, mida liikmed saaksid kaasa kanda ja kust nad leiaksid vajalikku infot oma tegevuste ja organisatsiooni kohta. Siiski läks küllaltki palju aega ja alles 1944. aasta märtsis ilmus Eesti Noorte kalender-käsiraamat.²⁵ Antud väljaandes on välja toodud kõik organiastiooni kasvatusesmärgid. Ühtlasi on seal detailselt kirjeldatud, kuidas sooritada erinevaid ülesandeid, mis olid kasvatustöö eesmärkide täitmise meetoditeks, eriti just sõjalis-sportlikel aladel, nagu võimlemine, harjutusi maastikul, suusatamine, uisutamine, ujumine, kergejõustik, laskmine, spordipüüsi materjalosa, raietööd, esmaabi jne.

1.3. Eesti Noored struktuur

1.3.1. Juhtimine

Organisatsiooni Eesti Noored kõrgeimaks noorte organiseerimistöö juhtijaks oli viiest osakonnast koosnev Eesti Noorte Peastaap. Erinevalt Eestist jõuti aga *Hitlerjugendis* sõja alguseks luua koguni üheksateist osakonda, nende seas näiteks sotsiaal-, tervise-, spordi-, õigus-, maailmavaate-, raadio-, välis- ja kultuuriamet.²⁶

Organisatsiooni- ja persnaalosakonna tööülesanneteks oli organisatsiooni struktuuriline ülesehitamine, juhtkonna koosseisu valik, määruste ja juhiste väljatöötamine ning nende ellurakendamine. Ka laagrite ja muude üldettevõtmete nagu juhtide ettevalmistuskeskuste, kogunemiste ja muude üldlaadiliste organiseerimistööde rakendamine ja läbiviimine toimusid selles osakonnas. Organisatsiooni- ja persnaalosakonna juhatajas Valter Suigusaar²⁷, kes oli olnud Eesti Vabariigi ajal Skautide Peastaabi siseseekretär ja ajakirja Eesti Skaut talitaja.²⁸

Kehalise kasvatuse osakond pidi arendama füüsilisi oskusi ja kasvatama sõjalist tublidust. Spordimärgi normid ja saavutusraamatud olid just selles osakonnas ette

---

²⁴ Eesti Noorte kalender-käsiraamat 1944, lk 46

²⁵ Ajakiri Eesti Noored, märts 1944, lk 4

²⁶ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 101

²⁷ Tartu Postimees, nr. 223, 2. oktoober 1942, lk 4, Algab „Eesti Noorte“ organiseerimine

²⁸ Eesti Skaut, nr. 2, 5. detsember 1934, lk 18, lk 1

valmistatud ja ootasid rakendamist. Maastikusport, maastikumängud, noorte laskesport ja muud noori paelunud laialdased välitegevuse harrastused leidsid sealt oma rakenduse alused. Kehalise kasvatus osakonna juhatajaks oli Ardo Tarem²⁹ (tuntud ka kui Arthur Grünberg ja Arnold Sakkeus)³⁰ Ta oli mitme ujumist,³¹ vetelpäästmist³² ja uppujale esmaabi andmist õpetava raamatu väljaandjaks.³³

Õppe-, kultuuri-, propaganda ja pressiosakond koostas noortejuhtide ettevalmistuse ja väljaõppe kavad. Samuti kultuuriharrastuste nagu heli-, kujutava-, ja näitekunsti ning kirjanduse süvendamine toimus just selle osakonna kaudu. Lisaks oli selle ülesanneteks selgitustöö, kontakt ajakirjanduse, filmi ja ringhäälinguga ning tegeles Eesti Noorte ajakirja ja hädavajalikkude käsiraamatute kirjastamise küsimustega. Osakonna juhatajaks oli Herbert Michelson,³⁴ kes oli ka ajakirja Eesti Noored peatoimetajaks. Hüüdnimeks oli tal Miku, mille all ta avaldas mitmeid artikleid ajakirjas. Eesti Vabariigi ajal oli Michelson Skautide Peastaabi ülema abi ja ajakirja Eesti Skaut toimetuse liige.³⁵

Sotsiaal- ja tervishoiuosakonna töö haaras noorte tööprotsessi rakendamise probleeme, noorte kindlustamist õnnetuste vastu, sotsiaalabi ja tervishoidu. Osakonna juhatajaks oli Paul Tasur.³⁶

Administratiivosakond tegeles majandusliku ja administratiivse tööga. Osakonna eesotsas oli Karl Väärsi,³⁷ Eesti Vabariigi aegne skautmeister ja asendas vahepeal ka Herbert Michelsoni Tartu Spordi Keskliidu Noorte Osakonna spordinõuniku kohusetäitjana.³⁸

---

²⁹ Tartu Postimees, nr. 223, 2. oktoober 1942, lk 4, Algab „Eesti Noorte“ organiseerimine

³⁰ <http://imka.webs.com/> 06.05.2013

³¹ Tarem, Ardo. Ujumine. Tallinn, Loodus. 1939.

³² Tarem, Ardo. Ujumise ja uppuja päästmise õpetus. Tartu, Loodus. 1931.

³³ Tarem, Ardo. Vetelpääste ja esmaabi uppunule. Tartu, Teaduslik Kirjandus. 1941.

³⁴ Tartu Postimees, nr. 223, 2. oktoober 1942, lk 4, Algab „Eesti Noorte“ organiseerimine

³⁵ Eesti Skaut, nr. 2, 5. detsember 1934, lk 18, lk 1

³⁶ Tartu Postimees, nr. 223, 2. oktoober 1942, lk 4, Algab „Eesti Noorte“ organiseerimine

³⁷ Tartu Postimees, nr. 223, 2. oktoober 1942, lk 4, Algab „Eesti Noorte“ organiseerimine

³⁸ Tartu Postimees, nr. 188, 16. juuli 1937, lk 7, Noorte spordinõuniku kohusetäitjaks K. Väärsi

Tütarlaste tegevust juhtis senine Tapa gümnaasiumi võimlemisõpetaja, Liisbet Juske,. Õpetajakutse kõrvalt tegutses ta Valgas 1923–1940 õpilasingide hooldajana, eriti aga juhtivatel kohtadel Eesti Vabariigi aegsetes noorteorganisatsioonides.³⁹

Eesti Noorte Peastaabi ülemaks oli Gustav Kalkun, kes allus otseselt Eesti Omavalitsuse juhile, Dr. Hjalmar Mäele.⁴⁰ Kalkun oli Vabariigi ajal Eesti Spordi Keskliidu noortejuht. Ta oli õppinud Genfi kehakasvatuse ülikoolis ja võtnud korduvalt osa välismaa spordilaagritest.⁴¹ Näiteks oli ta 1934. aastal Prantsusmaal Ameerika ja Euroopa diplomaatide lastele korraldatud laagri kehalise kasvatuse õpetajaks ja juhiks.⁴²

Omanimelise noorsoo-organisatsiooni juhiks valis Hitler 1933. aastal Baldur von Schirachi,⁴³ kelle meenutusel võlunud teda Hitleri hääl, kui ta esmakordselt kuulis teda 1925. aastal avalikkuse ees kõnelemas. See kütkestas teda ja veenis, et Hitler on „tulevane Saksamaa päästja“.⁴⁴ Täpselt sellist isikukultust järgides juhatas ta ka noorteorganisatsiooni tegevust. Kõik, mida füürer ütles, seda pidid lapsed uskuma. 1940. aastal otsustas Schirach astuda sõjaväkke. Tema ettepanukul nimetas Hitler riigi noorsoojuhiks Artur Axmanni. Schirach jäi siiski NSDAP noorsoo kasvatuse *Reichsleiteriks*, seega Axmanni ülemuseks.⁴⁵

Eesti Noorte Peastaabi osakondade juhtide taustast selgub nii mitmegei seos Eesti Vabariigi aegse skautlusega. See näitab usaldust organisatsioonide liikmete ja juhtide vastu, kelle tegevus okupatsiooniga lõpetati. Samu põhimõtteid järgiti ka hilisema tütarlaste organiseerimise ajal. Et tagada head töötulemused, oli Eesti Noorte Peastaabi eesmärgiks kaadrisse võtta juhid, kes olid juba praktika omandanud ja organisatsioonides töötanud. Sellepärast pöörduti kodundus-, majapidamis-, täiendus-, alg- ja keskkoolide naisõpetajate ja lõpetanute poole. Eriti olid aga tervitatud kõigi endiste gaidide, kodutütarde ja teiste noorsoo-organisatsioonide tegelaste ning juhtide

---

³⁹ Tartu Postimees, nr. 15, 20 jaanuar 1944, lk 5, „Eesti Noorte“ töomailt

⁴⁰ Eesti Noorte kalender-käsiraamat 1944, lk 43–44

⁴¹ Tartu Postimees, nr. 183, 11. juuli 1937, lk 4, Spordiga tugevama inimpõlve poole

⁴² Tartu Postimees, nr. 255, 18. september 1934, lk 4, Eestlane Ameerika ja Euroopa diplomaatide laste kasvatajaks

⁴³ Delaforce, Patrick. Hitler: Olulisi fakte. Tallinn, Koolibri. 2010. Lk 56

⁴⁴ Kershaw, Ian. Hitler. Tallinn, Olion. 1999. Lk 45

⁴⁵ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 112

kaasatulek ja osavõtt.⁴⁶ Tuginedes omaaegsete skautide, gaidide ja kodutütarde headele tulemustele loodeti nende juhtide kaasamisega edu uuelegi organisatsioonile. See tulenes kindlasti asjaolust, et kuigi Eesti Noorte puhul oli tegu uue ja võõrvõimu soovil sisse seatud organisatsiooniga, jäi tegevus põhimõtteliselt samaks, mis omariikluse ajal toimunud organisatsioonides. Välja arvatud loomulikult tegevused, mis olid tingitud sõjaolukorrast.

Samuti võib tõmmata paralleele Lätiga, kus nende LJO – Läti Noorte Organisatsioon baseerus endistel iseseisvusaegsetel organisatsioonidel nagu maanoored, skaudid, gaidid, noorkotkad jne. ning õpetas noortele isamaa-armastust.⁴⁷ Seevastu Saksamaal keelustati natside võimuletulekuga igasugune tegevus, mis oli seotud endiste kommunistide, sotsialistide ja katoliku kiriku noorsoo-organisatsioonidega.

Eesti Noorte igapäevases tegevuses olid noorte juhtijaiks aga noored ise, kes olid teistest poistest ainult aasta või paari võrra vanemad. Vastutavatel kohtadel olid siiski noortejuhid, kes olid juba varem tegutsenud noorsootöö alal.⁴⁸ Põhimõte „noorus juhib noorust“ pärineb just *Hitlerjugendist*, kus see leidis laste seas suurt vastukaja. Harjunud õpetajate või vanemate autoriteeti aktsepteerima või kartma, imetlesid või austasid nad nüüd juhte, kes olid vaid mõni aasta neist vanemad. Teiste laste seltsis, kus hinnati kamraadlikku ühtekuuluvustunnet, tundsid nad end hästi.⁴⁹

1.3.2. Liikmed

Eesti Noored asutamise 1942. aasta lõpul kinnitati ka organisatsiooni erinevad vanuserühmad. Selle järgi võisid Eesti Noored liikmeks astuda 10–18 aasta vanuselised poisid. Vastavalt vanusele moodustasid 10–13-aastased ja 14–18 aastased poisid eriüksused. Poiste põhiüksus oli lipkond, kus nooremast (10–13) nimetati parvikuteks või ringideks ja vanemat (14–18) rühmadeks. Parvikud ehk ringid jagunesid omakorda peredeks ning rühmad salkadeks.⁵⁰

---

⁴⁶ Tartu Postimees, nr. 9, 13. jaanuar 1944, lk 3, Algab tütarlaste organiseerimine

⁴⁷ Ajakiri Eesti Noored, aprill 1944, lk 19

⁴⁸ Tartu Postimees, nr. 296, 16. detsember 1942, lk 2, „Eesti Noorte“ tegevus laieneb

⁴⁹ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 99

⁵⁰ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 43

Hiljem organiseeritud tüdrukud jagunesid kolmeks erinevaks vanuseklassiks: 10–13-aastaseid kutsuti hellakesteks, 14–17-aastaseid nimetati omariikluse aegse organisatsiooni järgi kodutütardeks ja 18–21 aastased olid sõsarad.⁵¹ Organisatsiooni võeti esialgu aga vastu ainult 14–21 aastaseid tüdrukuid. Nooremad tütarlapsed, vanuses 10–13, organiseeriti hiljem.⁵²

1944. aasta kevadel organiseerima hakatud maanoorte seas oli jagunemine veidi teistsugune. Üksiku valla piires organiseeritud maanoorte üksus kandis nimetust lipkond, mida juhtis lipkonnajuht. Vallas oli tütarlastel ja poistel eraldi lipkonnad, mis jagunesid ringideks ja parvikuteks. Poisid vanuses 14–18 ja tüdrukud vanuses 10–21 kuulusid ringidesse ja poisid aastates 10–13 moodustasid parviku.⁵³

Eesti Noored vanuseklasside eeskujuks oli kahtlemata *Hitlerjugend*. Saksamaal astusid poisid 10-aastaselt *Deutsches Jungvolki*, kust nad 14-aastaselt läksid edasi *Hitlerjugendisse*. *Jungvolki* astumiseks pidi poiss, keda hüüti *Pimpf*iks, läbi tegema katsumised. Ta pidi selgeks õppima natside põhidogmad, teadma peast Horst Wesseli laulu, valdama relvadrilli (püssi asemel põrandaharjaga), harjutama semafori, tegema pingutavaid kahepäevaseid matku murdmaastikul ja sprintima 50 meetrit 12 sekundiga. Kõik valmistas teda ette ühinema *Hitlerjugendiga*.⁵⁴ Tütarlapsed astusid samal moel 10-aastaselt *Jungmädelbundi* ja 14-aastasena *Bund Deutscher Mädeli* liikmeks.⁵⁵ Kui Eestis toimus nooremate tüdrukute organiseerimine hiljem, siis Saksamaal oli vastupidi. Alles 1938. aastal loodi 18–21 aasta vanustele neidudele oma üksus, *Glaube und Schönheit* ehk Usk ja ilu.⁵⁶

Sisseastumist *Hitlerjugendisse* kontrolliti väga rangelt, et rassiliselt kõige puhtamad ja füüsiliselt tervemad noored oleksid eelisseisus. Sellest ideoloogiast võttis eeskujuna Eesti Noored, mida võib näha organisatsiooni põhikirja kolmandas paragrahvis – § 3 Liikmed ja nende vastuvõtmine: „Juute vastu ei võeta. Sooviavaldajalt võidakse nõuda päritolutunnistust. Eesti Noorte Peastaabi Ülemal või tema asetäitjal, samuti saksa

---

⁵¹ Ajakiri Eesti Noored, mai 1944, lk 21

⁵² Tartu Postimees, nr. 68, 23. märts 1943, lk 2, Algab ülemaaline tütarlaste organiseerimine

⁵³ Tartu Postimees, nr. 99, 29. aprill 1944, lk 5, Maanoorte organiseerimine algab

⁵⁴ Delaforce, Patrick. Hitler: Olulisi fakte. Tallinn, Koolibri. 2010. Lk 45

⁵⁵ Lee, Stephen J. Euroopa diktatuurid 1918-1945. Tartu, Kunst. 2002. Lk 255-256

⁵⁶ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 103

ametlikel noorteasutustel on õigus üksikuid sooviavaldusi ilma põhjust mainimata tagasi lükata.⁵⁷

1943. aasta märtsi lõpuks oli Eesti Noored poiste arv kasvanud 2500 liikmeni, kuid tulenevalt ruumipuudusest ootasid paljude liikmeksastumise sooviavaldused veel vastuvõtmist.⁵⁸ 1944. aasta maiks kuulus organisatsiooni umbes 1100 tüdrukut.⁵⁹ Organisatsiooni lõpupäevilt kahjuks liikmete koguarv puudub.

Huvipakkuv on võrdlus *Hitlerjugendi* liikmeskonnaga. Diktaatorluse algusaastatel kuulus Natsi-Saksamaa noorsoo-organisatsiooni veidi üle 100 000 liikme, kuid kui teised organisatsioonid sunniti sulgema või haarati endasse, suurenes liikmete arv tunduvalt.⁶⁰ 1933. aasta lõpul kuulus 7,5 miljonist kümne- kuni kaheksateistkümneaastasest noorukist juba 2,3 miljonit *Hitlerjugendisse* ja selle üksustesse – kakskümmend korda enam kui võimuhaaramise ajal.⁶¹ 1934. aastaks oli seal 3,5 miljonit⁶², ja 1935. aasta lõpuks 4 miljonit liiget, mis oli peaaegu pool Saksamaa noortest.⁶³ Kuid Schirachile polnud sellest küllalt: ta tahtis kõiki. 1936. aastal mõtles inimeste jahtija armastatud füüreri jaoks välja erilise üllatuse. „Saksa noorrahva aastal“ tahtis ta Hitlerile sünniäevaks kinkida terve aastakäigu. 20. aprillil pidid kõik kümneaastased poisid ja tüdrukud astuma vastavalt *Jungvolki* või *Jungmädelbundi*. Loosungiga „Kogu noorus füürerile!“ käivitas Schirach ringhäälingus, kinodes, plakatite abil tänavatel, koolides ja spordiüritustel võimsa värbamiskampaania. 19. aprillil võis ta ette kanda: 90% kõigist kümneaastastest on kutsele järgnenud. 1936. aasta lõpuks kasvas liikmeskond rohkem kui 6 miljonile noorele.⁶⁴ 1939. aastaks 90% Saksamaa noortest ehk, üle 7,7 miljoni olid liikmed. 100% ei õnnestunud sellepärast saavutada, et vaestel perekondadel ei olnud võimalik maksta vormide, laagrite ja muu

---

⁵⁷ Eesti Noored põhikiri, 1942, lk 2

⁵⁸ Tartu Postimees, nr. 67, 22. märts 1943, lk 3, Noorte ülesandeks on kaasa aidata tegelikus elus

⁵⁹ Tartu Postimees, nr. 106, 9. mai 1944, lk 2, Tütarlaste organiseerimine võtab ühe laiemat ulatust

⁶⁰ Overy, Richard. *The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia*. London, Penguin Books. 2005. Lk 148

⁶¹ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 100

⁶² Delaforce, Patrick. *Hitler: Olulisi fakte*. Tallinn, Koolibri. 2010. Lk 45

⁶³ Kershaw, Ian. *Hitler*. Tallinn, Olion. 1999. Lk 118

⁶⁴ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 100

vajaliku eest.⁶⁵ Siiski tehti 1939. aasta märtsis *Hitlerjugendisse* kuulumine kohustuslikuks.⁶⁶

Tervel oma eksisteerimise ajal ei pürginud Eesti Noored nii kiiresti nii suureks organisatsiooniks. Eestis lähtuti sellest, et pigem vähem liikmeid, aga nende kasvatuseks peab piisavalt ressursse olema, ehk ei tahetud organiseerida korraga kõiki noori kui pole võtta juhte, kes neid kasvataks. Sellest tulenevalt ei olnud ka pärast organisatsiooni loomist toimunud esialgseid kuulutusi väga palju propaganda üleskutseid organisatsiooniga liituma. Enamus üleskutseid, mis noortele meedias tehti oli erinevate talgute ja abitööde kohta, olenemata sellest, kas olid organiseeritud või mitte.

Seevastu Saksamaal kasutas riigi noortejuht väga radikaalseid abinõusid liikmete saamiseks. Teiste organisatsioonide liikmed või lihtsalt mitte liituda soovinud noored tihtieale hirmutati ära või peksti läbi. „Noorhitlerlased panid ennast maksma väe, võimu ja löömingutega“, meenutab üks tollane ametiühingu noor. „Neid tuli aina juurde ja kui me läksime matkale, varitsesid nad meid ja andsid kumminuiadega vastu pead“.⁶⁷ Sundus ja peks polnud aga ainsad vahendid, millega Schirach liikmeid värbas. Üle kogu riigi korraldati võimas reklaamikampaania. „Tule meie juurde!“ kutsuti *Hitlerjugendi* plakatitel üles. Osavalt kasutati ära massiliikumiste tõmmet. „Miks sina pole veel meiega?“ seisis süüdistavalt kõigil reklaamitulpadel. Kui ka koolid hakkasid survet avaldama, muutusid isegi kriitilised vanemad võimetuks.⁶⁸

---

⁶⁵ McDonough, Frank. *Hitler and Nazi Germany*. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 47-48

⁶⁶ Shirer, William L. *The rise and the fall of the Third Reich: a history of Nazi Germany*. Greenwich, B. Mitchell. 1987. Lk 83

⁶⁷ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 96

⁶⁸ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 98

2. Töökasvatusalane tegevus

Töölase kasvatus eesmärgiks oli aidata noortele selgitada sellekohaseid tulevikuplaane, pakkuda võimalikult palju erinevaid töölaseid tegevusi, selle juures ka praktilisi oskusi, ja seeläbi valmistada neid ette tulevaseks eluks mingil ametialal. Töökasvatusalase tegevuse organiseerimine oli peamiselt Eesti Noorte Peastaabi organisatsiooni- ja personaalosakonna kanda, sest üldjuhul oli tegu suuremat sorti ettevõtmistega. Samuti kaasati tegevusse sotsiaaltöö- ja tervishoiuosakond, sest tööprotsessi rakendatud noored oli vaja õnnetuste vastu kindlustada.

Oma taotluste kohaselt püüdis Eesti Noorte organisatsioon praktiliste ürituste kaudu noortest praktilised inimesed kasvatada. Sellele vastavalt hakkasid kohe organisatsiooni loomisest alates, 1942. aasta sügisel, poisid metsamaterjali soetama, et saada talveks käsitööde valmistamiseks toormaterjali. Kõige suuremat rõhku pandigi alguses poiste hulgas käsitöö ala arendamisele. Iga nooruk pidi kodus ühe mänguasja valmistama, et selle kinkimisega rõõmu valmistada neile lastele, kes olid jäänud isata või kellel oli teisiti halvasti läinud.⁶⁹ Praktiliste üritustena kuulusid poiste ülesannete hulka veel näiteks siin-seal organiseeritud tööde korraldamine spordi- ja uisuväljade parandamiseks ja mitmesugused õppejalutuskäigud metsa, põllule, aeda jne.

1943. aasta kevadel hakkas organisatsiooni peastaap järjest enam tähelepanu juhtima noorte rakendamisele praktilistele üritustele. Vastavas üleskutses rõhuti näiteks poiste teravale pilgule ja vaistlikule meelele üles otsida kannatavad kodud ja inimesed, et nende muresid leevendada nii sõnas kui teos. Eriti rõhuti noorte abivalmiduse rakendamisele tegelikes tööülesandeis, pidades vajalikuks tõhusa kaasabi osutamist rahvuslikele suuraktsioonidele ning kodumaa looduse praktilisele kasutamisele.⁷⁰ Erinevalt *Hitlerjugendist*, mis oli üles ehitatud käskude jagamisele ja täitmisele õhutati Eesti Noorte poisse ja tüdrukuid ka mitte ainult käsku ootama jääma, vaid oodatud oli rohkem omaalgatus, kus nende abi vaja võis minna.⁷¹

---

⁶⁹ Tartu Postimees, nr. 262, 6. november 1942, lk 3, Eesti noorsoo-organisatsiooni „Eesti Noorte“ tegevus on juba üle kogu maa täies hoos

⁷⁰ Tartu Postimees, nr. 53, 5. märts 1943, lk 2, „Eesti Noorte“ pere kasvab

⁷¹ Tartu Postimees, nr. 27, 3. veebruar 1944, lk 3, Kõigile noortele!

Väga levinud töökasvatus suunitlusega amet Eesti Noorte poiste ja tüdrukute seas oli ka virgats, kelle ülesanne oli jooksvate korralduste täitmine. Virgatsitena ei töötatud aga ainult oma organisatsiooni sees, vaid ka ERÜ (Eesti Rahva Ühisabi) vajas mitmel juhul nende abi. Näiteks üks Tartus asuvaid leivatööstusi pöördus organisatsiooni Eesti Noored poole palvega noorte kaasabi saamiseks leibade laialiveol. Organisatsioonil oli võimalus palve täita ja seega hakkasid poisid ja tüdrukud hoolitsema tartlaste igapäevase leiva eest.⁷²

Ka sideteenistuse alale rakendatud poiste ja tüdrukute tegevus oli peamiselt käskjalgade või virgatsitena, kuid nende väljaõpe haaras igakülgeid tegevusi sideteenistuse alal. Näiteks õpetati neile teadete koostamist, suulise teate vastuvõtmist ja edasiandmist, telefoni kasutamist, morse tähestikku, aparaati ja signaliseerimist. Sideteenistuse alal oli nende koostöö ette nähtud eriti politsei, Omakaitse ja tuletõrjega ning maal vallavalitsuste ja metsaasutustega.⁷³

Eesti Noorte töökasvatusalane tegevus leidis eriti rakendust 1944. aasta algusest alates, kui Eesti Noorte peastaap saatis erakordsest olustikust tulenevalt ringkirjalise korralduse noorte tegevuse ümberkorraldamiseks. Tegevusse rakendati kõik 14–16 aasta vanused poisid. Neist moodustati praktiliste ülesannete täitmiseks eriüksused ning neil tuli teha koostööd Omakaitse, tuletõrje, ERÜ, politsei ja teiste asutustega.⁷⁴ Väljaõppe jaoks valmistati ette Eesti Noorte peastaabi poolt põhikavad. Nende kohaselt rakendati poisid õhu-, tule- ja gaasiteenistusse, kus nende kohustuseks oli abistada tuletõrjet. Selleks korraldati vastavad kursused ja õppepäevad, kus võeti läbi kõik sel alal ettetulnud küsimused.⁷⁵ Teenistus noorte tuletõrjeüksuses kuulus ühtede tähtsamate ülesannete hulka, kuna tuhanded mehed vabatahtlikust tuletõrjest olid sõduritena rindele mobiliseeritud. Olukorra parandamiseks organiseeriti poisid tuletõrje kursustele ning pidevalt rõhutati selle tähtsust ning avaldati õpetlikke artikleid kuidas tulekahjude ja kustutustööde korral käituda tuleb.

Oma õpitud oskusi said Eesti Noorte poisid käiku lasta 1944. aasta Tallinna märtsipommitamise järel. Paljud noored paistsid silma oma abivalmis oleku ja

---

⁷² Tartu Postimees, nr. 50, 1. märts 1944, lk 4, Tartu noored ühiskondlikus abiteenistuses

⁷³ Ajakiri Eesti Noored, 1944, veebruar, lk 12–13

⁷⁴ Tartu Postimees, nr. 31, 8. veebruar 1944, lk 1, Noori rakendatakse eri ülesannete täitmisele

⁷⁵ Tartu Postimees, nr. 37, 15. veebruar 1944, lk 3, Käesolev tund ja noored

juulgusega. Kui mitmed täiskasvanud olid ametis oma perekondade päästmisega, või tagasihoidlikult kõrvale tõmbusid, ruttasid paljud poisid sinna, kus oli abi tarvis. Poisse võis leida majade pööningu akendest suitsevatele seintele vett kallamas, et takistada tule levikut. Neid oli ka seal, kus oli tarvis tulest välja kanda lähedaste vara või toetada haigeid.⁷⁶

Siis, kui anti häiresignaal, olid parajasti Tallinna noortemaleva staabis koos koolinoorte esindajad. Kohe, kui olukord lubas, ruttasid nad välja ja algasid Tõnismäe rajoonis organiseeritult kustutamistööde abistamist. Poisid lõhkusid maha põlevaid planke, et panna tule levikule piiri, aidati päästa ohustatud majadest varandusi jne. Hiljem mindi kaugematesse, oma kodu lähedastesse linnaosadesse, kus noored abistasid oma kodu ümbruses ohustatud ja purustatud majade elanikke. Olukorra ootamatuse tõttu ei toimunud siiski väga organiseeritud kustutustöid, vaid poiste töö piirdus üldiselt isikliku algatuse korras sooritatud tegevusega.⁷⁷

Nagu Eesti Noorte liikmetest nii ka saksa noortest, kes eranditult kuulusid *Hitlerjugendisse*, moodustati tuletõrje abiteenistuse üksusi.⁷⁸ Hitlerjugendi tuletõrjeüksused moodustasid osa noorte valveteenistusest. Sealsed üksused kutsuti ellu esimesel sõja-aastal, kuna oli ette näha suuremaid ülesandeid tuletõrje alal. Tulekaitseüksustes nõutavate katsete põhjal võeti vastu ainult füüsiliselt ja vaimselt sobivaid noori. Nagu Eestiski anti Saksamaal tuletõrjeüksustesse kuulujaile noorsooorganisatsiooni töö kõrval väljaõpet vabatahtliku tuletõrje ja tulekustutuspolitsei instruktorite poolt. Väljaõppe lõpul toimusid katsed, mille sooritajaile anti vastav tuletõrjemärk.⁷⁹

Nagu Tallinna pommitamise ajal Eesti Noored, nii hoidis *Hitlerjugendi* tuletõrjeüksuste rakendumine tulekahjude, õhurünnakute ja metsapõlemiste juures ära suuremad kahjud. Sõja algusest peale kuni 1944. aasta aprillini oli tuletõrje alal välja õpetatud üle 700 000

---

⁷⁶ Tartu Postimees, nr. 64, 17. märts 1944, lk 2, Noored abistamistöodel

⁷⁷ Tartu Postimees, nr. 64, 17. märts 1944, lk 2, Noored abistamistöodel

⁷⁸ Tartu Postimees, nr. 75, 31. märts 1943, lk 4, Noorte abiteenistus Saksamaal

⁷⁹ Tartu Postimees, nr. 79, 4. aprill 1944, lk 4, Hitleri-noortest tuletõrjeüksustes

Hitlerjugendi noore, kuid suurem osa neist oli vahepeal sõjaväkke siirdunud. Seetõttu oli vajalik järelkasv ja edasine väljaõpe.⁸⁰

Vastavalt samale 1944. aasta veebruari ringkirjale, mille said ka poisid, moodustati neidudestki vanuses 14–21 eriüksused praktiliste ülesannete täitmiseks. Tütarlaste rakendamisel lähtuti peamiselt järgmistest ülesannetest: koostöös ERÜ-ga sõdurikinnaste ja -sokkide kudumine rindemeestele, ühised õmblustööd ja kiirkursused laste eest hoolitsemiseks. Kodude abistamiseks hankisid tüdrukud nimekirju ümbruskonnas asuvate kodude kohta, kus perekonna toitjad ehk isad on läinud rindele ning emad kutsetööl viibivad ning neil on kodus väikesed lapsed, kes vajavad hoolitsemist ning abi. Samuti oli tüdrukutele ette nähtud kaasabi rindemeeste ja sõjas kannatanud perekondade abistamisel küttematerjali ja heina kojutoomisel, puude raiumisel, korrastus- ja parandustöödel, toiduainete kojutoomisel, loomade talitamisel ja muul säärasel.⁸¹

Pommitamisele järgnenud hommikul rakendati Tallinnas tüdrukuid kohe toitlustuspunktidest, kus muretseti peavarjututele süüa. Seal täitsid nad põhimõtteliselt kõiki ettejuhtunud ülesandeid, mis olid toiduvalmistamise ja ettekandmisega seotud. Samuti oli nende abi vaja lastekodude evakueerimisel. Samuti abistasid tütarlapsed laste varjupaikade kasvatajaid väikeste eest hoolitsemisel ja transpordivahenditele toimetamisel.⁸²

Sarnaselt Eesti Noorte tüdrukutele hõlmas *Bund Deutscher Mädeli* tüdrukute töö lisaks majapidamistöödele näiteks erinevaid põllutöid ja marjade korjamist. Samuti aitasid nad sõjas kannatanud peresid ja tegid käsitööd, aga ka töötasid metallivabrikutes.⁸³

Eesti Noori rakendati veel tunduvalt lihtsamatele töödele. Näiteks oli suureks probleemiks umbrohu levik. Selle takistamiseks rakendati noori umbrohutõrjetele, kus suurimaks probleemiks toodi välja tõlkjas. Kraave, põllupeenraid ja aiaääri tuli neil suve jooksul kaks korda niita.⁸⁴

---

⁸⁰ Tartu Postimees, nr. 79, 4. aprill 1944, lk 4, Hitleri-noortest tuletõrjeüksustes

⁸¹ Tartu Postimees, nr. 31, 8. veebruar 1944, lk 1, Noori rakendatakse eri ülesannete täitmisele

⁸² Tartu Postimees, nr. 64, 17. märts 1944, lk 2, Noored abistamistööl

⁸³ Ajakiri Eesti Noored, aprill 1944, lk 19

⁸⁴ Tartu Postimees, nr. 130, 7. juuni 1944, lk 2, Noored rakendatakse umbrohutõrjetele

Väga suur osa Eesti Noorte töökasvatustööprotsessist oli abiteenistused maal. Need olid äärmiselt olulised esiteks, sest suur hulk mehi oli läinud rindele ja noored pidid neid põllul asendama. Teiseks aga nähti enamus poisse tulevikus ise põllumeestena ning seetõttu oli see neile vajalik praktika. Selleks korraldati igal suvel abiteenistuslaagreid. Siiski ei olnud põllutöö abiteenistus ainult poiste kohustus, vaid tüdrukudki pidid sellest osa võtma, sest neist pidid saame tuleviku talude perenaised.

Abiteenistuslaagrites algas päev äratussignaaliga, millele järgnes pesemine, riietumine ja vooditegemine. Seejärel heisati lipp ja mindi taldudesse tööle. Lipulangetamine toimus samuti ühiselt õhtul taludest tagasitulles.⁸⁵

Noorte abiteenistuse läbiviimise korraldustöö lasus Eesti Noorte peastaabil ja maakondade noortejuhtidel, koostöös maa-agronoomidega. Tegelik ettevalmistustöö toimus põllumajanduse Keskvalitsuse ja Haridusdirektooriumi haridusosakonna kaasabil.⁸⁶ Abiteenistus maal ei kuulnud aga ainult organiseeritud noorte tegevusse, vaid tulenevalt sõjast ja meeste mobiliseerimisest rindele, olid taludesse tööle oodatud kõik füüsiliselt terved noored. Noorte tervislikku seisundit eraldi ei kontrollitud, sest eeldati, et vanemad on kõige paremini teadlikud oma lapse tervisest ja märgivad selle ankeetlehele. Lisaks võis kontrollida ka kooli terviselehte.⁸⁷

1943. aastal toimus noorte rakendamine koolivaheajal talutöödele ajavahemikus 15. maist kuni 15. oktoobrini ehk viis kuud, kusjuures ette oli nähtud ainult kaks nädalat puhkust. Kokku saadeti põllutööle oma vanemate või võõraste taludesse ligemale 70 000 noort. Üle 1000 noore andsid oma tööjõu riigimõisades ja paljud seisid masinate ja tööpinkide juures.⁸⁸ Tööle võeti mõlemast soost noored 12.–17. eluaastani, viimane kaasa arvatud.⁸⁹ Alla 12 aasta vanad ja nõrga tervisega lapsed saadeti ERÜ noorteosakonna kaudu suveks puhkusele ja terviseprandusele.⁹⁰

Et vältida noorte logelemist talutöödel, seati sisse töökaardid, millele töörühma juht või valla põllumajandusjuht igal kuul oma märkused pidi tegema. Kaarte ja noorte poolt

---

⁸⁵ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 54

⁸⁶ Tartu Postimees, nr. 63, 17. märts 1943, lk 2, Noored rakendatakse suvel talutöödele

⁸⁷ Tartu Postimees, nr. 62, 16. märts 1943, lk 4, Poisid ja tüdrukud põllutööle

⁸⁸ Eesti Noorte kalender-käsiraamat 1944, lk 51

⁸⁹ Tartu Postimees, nr. 63, 17. märts 1943, lk 2, Noored rakendatakse suvel talutöödele

⁹⁰ Tartu Postimees, nr. 62, 16. märts 1943, lk 4, Poisid ja tüdrukud põllutööle

tehtavat tööd võisid lisaks kontrollida kohalik agronoom, põllumajandusjuhid, noortejuhid ja õpetajad. Sügisel ei lubatud noori järgmisesse klassi ega teise kooli kui ei olnud esitatud täidetud töökaart. Selliste vahenditega võideldi tööst kõrvalehoidmise vastu. Need aga, kes hooletult töötasid, viidi üle teise tallu.⁹¹

Taludes ettetulevate tööde jaotus korraldati noorte vanuse ja võimete kohaselt. Noorte põllutööle rakendamisel tehti veel vahet noorte suhtes, kes töötasid vanemate või sugulaste juures ning noored, kelle abi oma suguvõsa ei vajanud, saadeti abivajavatesse taludesse. Tööle juhiti esmajoones oma lähemas ümbruses asuvaisse talumajapidamistesse. Peale selle eraldati noori selle järgi, kes saadeti väiksematesse talunditesse üksikult ja kes gruppina suurematesse, kus nad ühiselt elasid. Hoolimata sellest, millises talundis üks või teine noor tööle asus, toimus kõigi noorte üle ühtlane töökontroll noore isikliku abiteenistuskaardi alusel.⁹²

Negatiivse poole pealt võib välja tuua, et taluperemehed ei kohelnud noori alati väga hästi. Näiteks üks 14-aastane Tallinna poiss siirdus Pärnumaale Are valda võõraste juurde põllutööle, kuid talupidaja kohtles noort halvasti ja toit, mida pakuti ei olnud ka hea. Kui nooruk teavitas peremeest, et ta lahkub, ei viinud viimane teda isegi reaudteejaama, mis oli tegelikult tema kohustus, ja poiss pidi ise pealinna tagasi saama. Samuti ei olnud paljudel abiteenistusse võetud noortel põllutöö jaoks sobivaid jalanõusid ja riideid. Eesti Noorte Peastaap suutis alles septembriks kõigile noortele vajalik varustus kohale toimetada, kusjuures 5000 noort said endale jalanõud põllutöödeks.⁹³ Pärast põllutööde lõppu jagati peastaabi kaudu poistele ja tüdrukutele erinevaid tekstiilikaupu. Üle 10 000 noore võis uut kooliaastat alustada uues kleidis, ülikonnas või mantlis, kuna väikseks jäänud ja kulunud riietusesemed kanti ära suvel põllutöödel.⁹⁴

1944. aastal abiteenistuse korraldust veidi muudeti. Peamine erinevus seisnes selles, et noori kuni 14. eluaastani ei loetud täistööjõulisteks ja nad võisid rakendada omal algatusel vanemate, sugulaste, tuttavate või ka võõraste juures kergemaile töödele. Kohustuslik abiteenistus haaras siis kõiki noori alates 14. eluaastast, kelle vanemail või

---

⁹¹ Ajakiri Eesti Noored, aprill 1944, lk 20

⁹² Tartu Postimees, nr. 63, 17. märts 1943, lk 2, Noored rakendatakse suvel talutöödele

⁹³ Ajakiri Eesti Noored, märts 1944, lk 11

⁹⁴ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 52

hooldajail puudus iseseisev põllumajapidamine, väljaarvatud need noored, kes olid läinud tööameti korraldusse. Samuti ei pidanud sel aastal noored riigimõisates töötama. Abiteenistusest vabastati ainult need, kellelt nõuti suvel koolikohustuslikku praktikat, kuid vabastus kehtis ainult praktikaaja kestusel. Teistel tõsiselt kaaluvatel põhjustel võis noori vabastada ainult noortemaleva juht vastavate tõendite alusel, kusjuures tervislikel põhjustel vabastatud noored rakendati teistele, kergematele töödele.⁹⁵ Kergemateks töödeks olid näiteks käskjalad, registraatorid, masinakirjutajad, arve- ja raamatupidajad, kassapidajad ja mitmesugused kantseleiametnikud. Seejuures rõhutati jällegi, et noori tuleb kohelda nagu kolleege, mitte sissetungijaid.⁹⁶

Kuigi abiteenistust nimetati kõigile kohustuslikuks, nähti ette rida kriteeriume, kes maatööle sobisid. Maateenistust nimetati noorsooliikumiseks maatöökutse sihis, mis haaras poisse ja tüdrukuid, kes tahtsid hiljem rakenduda talunikena, eriti ida-aladel. Eesti Noorte käsiraamatu kohaselt võeti vastu ainult neid noori, kes tahtsid saada sõduriks, talunikuks või valida mõne muu maatöökutse, ning samuti need, kes ei teadnud veel oma tulevast elukutset. Kõne alla tulid ainult pärilikult terved, laitmatu iseloomuga poisid ja tüdrukud, kellele kamraadlikkus, sõnakuulmine ja rakendusvalmidus on iseenesest arusaadavad omadused. Teenistusse kõlbmatuks loeti neid, kes tahtsid lihtsalt pilgu talupoja ellu heita.⁹⁷ Siiski vaadates, kui palju noori tegelikult töödele rakendati, võib arvata, et tulenevalt töökäte puudusest oldi nende piirangute vastu leebemad.

Jätkuvalt pidi iga noor oma töökaarti pidama, mida nõuti sügisel koolis õppetöö jätkamisel. Noorte töökaardid anti kõigile noortele, olgu ta tööl oma vanemate või võõraste juures. Põllutöö abiteenistuses oli noorele endiselt kindlustatud 14 päeva puhkust ning vaba aeg ravimtaimede kogumiseks. Lisaks anti sügisesteks järeleksamiteks ettevalmistumiseks üks kuu vaba aega.⁹⁸ Peale tasuta korteri ja ülalpidamise said noored vastavate normide kohaselt ka talupidajailt rahalist tasu: 10–13-aastased said vähemalt 5 riigimarka, 14–15-aastased 10 riigimarka ja 16–18-aastased 12 riigimarka kuus. Korraldamist leidis samuti õnnetusjuhtude ja haiguste vastu

---

⁹⁵ Tartu Postimees, nr. 70, 24. märts 1944, lk 2, Noored põllumajanduslikku abiteenistusse

⁹⁶ Ajakiri Eesti Noored, aprill 1944, lk 11

⁹⁷ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 53-54

⁹⁸ Ajakiri Eesti Noored, märts 1944, lk 12

kindlustamine ja abiandmine. Talupidajail tuli noori hästi kohelda ja arvestada nende võimeid, silmas pidades, et nädala keskmine tööaeg ei kastaks üle 48 tunni. Noorte vaba aja veetmist ja meelelahutust korraldas noorte töörühmajuht vastavate juhtnööride kohaselt.⁹⁹ Seega ei suhtunud noortesse lihtsalt odava tööjõuna, vaid nende tegevus ja nende kohtlemine oli igati reglementeeritud.

Nagu Eesti noori, rakendati ka *Hitlerjugendi* poisse ja tüdrukuid põllumajanduslikele abitöödele. Näiteks aitasid 1942. aastal saagi koristusel kaasa 600 000 poissi ja 1 400 000 tüdrukut.¹⁰⁰

Lisaks Eestis korraldatud maatöölaagritele käisid Eesti Noored ka Saksamaal maatöölaagrites, kuid seal käisid enamjaolt ainult poisid. Üks esimesi *Hitlerjugendi* laagreid Saksamaal, millest eesti poisid osa võtsid toimus juba 1942. aasta septembris. Laagrid asusid ilusates Baieri linnakestes ja külades. Tegu oli nii sportliku kui maatöölaagriga. Seetõttu jagati ka noorte töö mitmete valdkondade vahel ära.

Samal ajal kui organisatsiooni Eesti Noored liikmed laagrisse läksid, käis Saksamaal suur kartulivõtmine. Seetõttu rakendati neid ka abitöödele. Nagu Saksa sõjaväele ja *Hitlerjugendi* organisatsioonile kohane, oli kord laagris väga tugev. Kõik pidi toimuma kiirelt ja täpselt, iga asi pidi asuma omal kohal ja iga tegevus pidi toimuma õigel ajal. Tavaliselt oli äratus kell 7:15 või 7:30 ja magamine kell 20:00 või 20:30.¹⁰¹ Vahepealne osa oli jaotatud vastavalt päevakavale. Seega võib öelda, et poiste päev ei olnud väga pikk.

1943. aasta suvel läks rühm eesti poisse tööle Alam-Sileesiasse. Erinevalt sõjalis-sportlikest laagritest, mis tavaliselt kestsid kuu aega oli maatöölaagri pikkuseks üks aasta. Laagri tegevus lõppes 1944. aasta 1. juulil. Pärast seda pidid poisid noorsooorganisatsiooni sõnade järgi saabuma tagasi kodumaale, et võiksid asuda teadlike noorte põllumeestena oma kodutalus abistama ja rakendama õpitud kogemusi.¹⁰² Ühtlasi loodeti nendest poistest saada noorte töö ja organisatsiooni üksuste juhte, kes aitaksid kaasa Eestis asunud noorte organiseerimistöe laiendamisel.

⁹⁹ Ajakiri Eesti Noored, aprill 1944, lk 24

¹⁰⁰ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators: A Study of the European Dictatorships, 1918–53*. Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 420

¹⁰¹ Tartu Postimees, nr. 239, 9. oktoober 1942, lk 4, Eesti noored Saksamaal laagrites

¹⁰² Tartu Postimees, nr. 117, 22. mai 1944, lk 2, Eesti poisse Saksamaal maatöölaagris

Kui sõjalis-sportlikus laagris käidi iga mõne kuu tagant, siis maatöölaagris Saksamaal oli Eesti Noorte poisse stabiilselt koguaeg. Järjekordne maatöölaager alustas tegevust kohe pärast 1. juulil naasnud rühma. Sellest võimaldati osa võtta 50 poisil ning kui sõjalis-sportlikku laagrisse võeti alates 16. eluaastast, siis maatöölaagrisse lubati juba 15-aastaseid. Laagri peamiseks eesmärgiks seati Eesti Noorte kutseline väljaõpe põllumajanduse ja kodumajapidamise alal. Laagrisse ei võetud aga kõiki soovijaid, vaid osavõtul eelistati neid noori, kes olid juba varem pidevalt töötanud põllumajapidamises või talu kodumajapidamise alal ja kel oli huvi põllumajandusliku tegevuse kui edaspidise elukutse vastu.¹⁰³ Loomulikult pidid sooviavaldajad olema ka kehaliselt ja vaimselt tublid ning terved.

Laagri eluruumideks said noored omale külmakindlad barakid. Igal hommikul lahkuti laagrist üksikutesse taludes tööle ning õhtuks koguneti jälle laagrisse tagasi. Hommikusöök ja lõunasöök anti noortele vastavais taludes, õhtust söödi aga ühiselt laagris. Kui *Hitlerjugendi* sõjalis-sportlikus laagris käis kaasas ainult paar inimest Eesti Noorte juhtkonnast, siis maatöölaagri juhtkond koosnes ainult Eesti põllumajandusliku ettevalmistusega ja praktiliste kogemustega õpetajaist. Laagri juhtimine ja tegevuse korraldamine toimus seega täies ulatuses meie oma juhtide kaudu. Laagri poolt said noored endale ka küllaldase riietuse, voodipesu, magamisteki ja käterätikud. Lisaks sellele said noored töö eest ka rahaliselt tasustatud. Samuti oli neile kindlustatud puhkus ja võimalus vahepeal ka Eestis käia ning oma kodu ja peret külastada.¹⁰⁴

Alguses oli noortel omajagu tegemist, et korruga harjuda. Igal sammul nõuti puhtust, korralikkust ja kiirust. Maatöölaagris algas elu juba kell 6:00 hommikul trompeti siganaaliga. Sellele järgnes nn. „5 minutit tervisele“, mis tähendas, et tuli uni silmist peletada ja valmistuvad hommikuvõimlemiseks. Täpselt kell 6:05 algas hommikuvõimlamine. Seega leidis ka füüsiline kasvatus koguaeg rakendust. Sellele järgnes tubade, voodite ja kappide koristamine ning üldine korrastustöö. Kes oma ülesannet korralikult ei täitnud pidi töö uuesti tegema ja karistuseks veel kümme ringi ümber maja jooksma. Koristustööde järel toimus lipurivi, kus Eesti laulu kõlades tõmmati meie rahvuslipp vardasse. Kell 7:00 mindi taludesse laiali, kus noori ootas

---

¹⁰³ Tartu Postimees, nr. 117, 22. mai 1944, lk 2, Eesti poisse Saksamaal maatöölaagris

¹⁰⁴ Tartu Postimees, nr. 117, 22. mai 1944, lk 2, Eesti poisse Saksamaal maatöölaagris

hommikueine ja seejärel tööd põllul ning aias. Kell 17:00 lõppes talus töö ja mindi laagrisse tagasi.¹⁰⁵ Sellega polnud kaugeltki mitte poiste päev läbi, vaid algas nii-öelda uus peatükk. Pärast pesemist ja enda korrastamist järgnes laagritegevus. Ühiselt võeti läbi mitmesugused põllumajanduse ja aiandustööde juures omandatud kogemused ja ajalugu. Õhutpoolikud vaheldusid loengute ja vabade õhtutega, kui noored võisid aega kasutada oma äranägemise järgi. Lisaks olid vabadeks päevadeks ka pühapäevad ja pühad.¹⁰⁶

Kokkuvõtteks võib öelda, et töökasvatus oli selgelt üks olulisemaid eesmärke Eesti Noorte tegevuses. Kõik füüsiliselt terved poisid ja tüdrukud rakendati maale põllutöö abiteenistusse. Seevastu *Hitlerjugendis* võttis põllutöodes osa kaks miljonit noort, mis teeb umbes 25% kõigist liikmetest. Sellest võib välja lugeda, et enamiku eesti noorte tulevikku nähti talunikuna, mitte sõduri või kellegi teisena. Samuti peeti oluliseks tuletõrjuja ametit, mille tähtsust poisid tõestasid Tallinna kustutustööde ajal.

---

¹⁰⁵ Ajakiri Eesti Noored, juuni 1944, lk 20

¹⁰⁶ Tartu Postimees, nr. 136, 14. juuni 1944, lk 3, Eesti poisid on Saksamaal maatöölaagris väga tublid

3. Sõjalis-sportliku kasvatuse alane tegevus

Sõjalis-sportlik kasvatus oli üks tähtsamaid eesmärke Eesti Noortes ja *Hitlerjugendis*. Selle eesmärgiks oli anda noortele nii sõjaväelisi eelteadmisi kui ka füüsilist kasvatust. Samuti olid noorte jaoks oluliseks erinevad meditsiini alased teadmised, mida sõja tõttu ka rakendada tuli. Lisaks edastati noortele veel teisigi teadmisi, mis rakendati erinevate abiteenistuste kaudu. Nende eesmärkide saavutamise eest vastutas nii organiastisiooni- ja personaalosakond, kehalise kasvatuse osakond kui ka sotsiaaltöö- ja tervishoiuosakond.

3.1. Füüsiline kasvatus

Nagu Saksamaal nii nimetati siingi kehalist kasvatust tähtsaimaks tegevusalaks noorte arendamises ja kasvatamises. Kõikide organistsioonide kaitiste, asutuste, koolide jne. tegevuskavas pidi tingimata olema ka kehaline kasvatus. Sportlik tegevus Noorte Malevas oli seotud suurel määral katsete nõuetega, mida püüti rakendada tegevuskava koostamisel.¹⁰⁷ Mõnedeks spordialadeks olid näiteks male- ja kabevõistlused, korraharjutuste katsed, kiiruisutamine, iluuisutamine, võimlemine, rahvastepall, pingpong, suustamine, korona, korvpall, murdmaajooks, kergejõustik jne. Sellest tulenevalt korraldati noortele ka väga palju tali- ja suvespordipäevi. Füüsiliseks kasvatuseks leiti aega igal pool. Ka maatöölaagrites vaba aja veetmiseks loodi noortele võimalusi sportimiseks, nagu näiteks ujumiseks, kergejõustikuks ja igasugusteks spordimängudeks.¹⁰⁸

Ühe tüüpilise sportliku laagri kirjelduse leiab ajakirjast Eesti Noored, kus omaegne organisatsiooni liige räägib Koitjärve laagrist.¹⁰⁹ Elu algas tavaliselt hommikul kell 7:00 äratussignaaliga, millele järgnes kohe sportlik tegevus – väike jooks, hommikuvõimlemine, jooks järve äärde ja siis ujumine. Seda viis läbi Eesti Noorte Peastaabi kehalise kasvatuse osakonna juht, Ardo Tarem. Seejärel korrastati toad ja ka ennast. Hommikuse kontrolli järel heisati lipp ning järgnesid loengud, kus tollel korral õpetati noortele erinevaid sõlmi. Pärast loenguid käidi jälle ujumas ning järgnes lõuna ja

¹⁰⁷ Tartu Postimees, nr. 11, 15. jaanuar 1944, lk 3, Sportlik tegevus Tartu Noorte Malevas

¹⁰⁸ Tartu Postimees, nr. 63, 17. märts 1943, lk 2, Noored rakendatakse suvel talutöödele

¹⁰⁹ Ajakiri Eesti Noored, 1944, jaanuar, lk 8

vaba aeg. Enne õhtusööki koguneti korraharjutusteks ja tehti jälle sporti ning kui kõhud täis oli taas vaba aeg.¹¹⁰ Seega oli füüsiline kasvatus suur osa Eesti Noorte laagrite tegevusest.

Eesti Noored sporditegevuses lähtuti küll Saksamaa eeskujudest, kuid ei laskunud äärmustesse. Näiteks võib tuua Saksa noorte ühe tähtsama spordiala poksi, mis 1936. aastast muudeti Saksamaal kohustuslikuks. Selle laialdasest harrastamisest annab tunnistust Eesti noortejuhtide 1942. aasta suvine külaskäik Saksamaal. Sellest tulenevalt hakkasid meiegi noortejuhid arvama, et poksimisega saavutatakse sitkus ja võidutahe. See mehine eneseavaldus pidi teritama ja arendama paljusid omadusi, mis hädatarvilised saavutussportlasele ja ka igale „lihtsurelikule“. „Peab olema kogu aeg enese eest väljas. Ei saa kunagi loota teise toetusele ja abile“.¹¹¹

Siiski jääb sündmuse kirjeldusest mulje, et tegu polnud niivõrd spordi kui lihtsalt poiste omavaheliste, juhtide poolt sunnitud kaklustega. Üks Eesti noortejuhte kirjeldas ise sündmuse järgnevalt: „Peale rivi, laulu, laagritarkuse hankimist, telgi ehitamist jne. moodustati ring istuvatest poistest, kelle keskele siis tuli kordamööda asuda paaridel poksivõimete proovile. Ega siin iga kord võinud näha teab kui kõrget tehnikat. Sageli kujunes poksi aina pihtaandmiseks. Aga vapralt pidasid poisid vastu. Mõnel oli veidi vettki silmanurgas – ent ega seda teistele nädatud. Sellised poisid ei lähe iga pisiõnnetust kurtma-kaebama. Need suudavad seedida. Nii kasvavadki tugevad, iseseisvad, eluraskusi võitvad noored mehed“.¹¹² Tegelikult aga naasesid lapsed tihti peale laagritest koju murtud käte, jalge, ninade või mingite muude vigastustega, mis olid poksimise või ohtlikel harjutustega tekitatud.

Hitlerjugendi mõjutusel hakati ka Eestis rohkem poksi harrastama, kuid siin ei saanud see nii populaarseks. Laagrite ja võistluste kirjeldustes on väga harva mainitud poksimist. Peamisteks spordialadeks jäid Eesti Noorte seas ikka kergejõustik, pallimängud ning eriti talispordialad nagu suusatamine, uisutamine ja hoki. Siiski ei läinud ka Eesti Noorte tegevus ilma vigastusteta. Meie poiste ja tüdrukute emadki kurtsid vahepeal, et lapsed tulevad laagritest katkiste ja valusate käte ning jalgega koju.

---

¹¹⁰ Ajakiri Eesti Noored, 1944, jaanuar, lk 8-9

¹¹¹ Tartu Postimees, nr. 264, 9. november 1942, lk 6, Poksival Saksamaal

¹¹² Tartu Postimees, nr. 264, 9. november 1942, lk 6, Poksival Saksamaal

Kuigi Saksamaal pandi väga suurt rõhku füüsilisele kasvatusesele, tuli seal ette vajalike sporditarvete puudust. See tuleb välja Eesti Noorte külaskäigust Saksamaal toimunud sportlikus maatöölaageris 1942. aastal. Noored kurtsid, et mõnel pool tegi raskusi spordiväljakute ja spordiabinõude puudus, kuid sel juhul asendati puudulikud esemed looduslikega ja näidati seeläbi oma leidlikkust.¹¹³ See oli kindlasti üks selliste noorteorganisatsioonide eesmärkidest, et õpitaks praktiliselt mõtlema ja probleemidele lahendusi leidma. Kuigi teatud sporditarbed laagris puudusid, ei lastud aga Eesti Noortel niisama logeleda. Kuna saksa poisid käisid laagri ajal koolis ja tegid õppetööd kella 9:00–12:00-ni, oli meie noortel palju vaba aega ja seetõttu vahepeal igav. Aja sisustamiseks organiseeriti neile erinevaid spordimänge, matkamisi ja ekskursioone.¹¹⁴

Kuigi *Hitlerjugendi* tüdrukute seas pandi suuremat rõhku kodustele oskustele ning meeste ja naiste rollid pidid erinevad olema, nõudis Schirach tugevalt ka oma keha koolitamist, et olla valmis tulevaseks ülesandeks „uue sugupõlve emadena“. Just tütarlapsed olevat „rahvusliku verevaru koostisosadena vastutavad oma vere puhtuse säilitamise eest“ ja nende kohus olevat „arendada oma kehalisi eeldusi nii, et nende edasiantav pärilikkusmass rikastaks rahvust“. Nende kohus olevat „vastata noorukite ja meeste ilusoovidele“. Tegelikult pidid nad eelkõige „tootma füüreri jaoks kahuriliha“, nagu üks endine *Bund Deutscher Mädeli* liige kibedalt nentinud.¹¹⁵ Et ennast heas füüsilises vormis hoida pidid tüdrukud jooksuma, ujuma, kõndima ja võimlema. 1940. aastaks oli eriliste sportlike saavutuste eest tüdrukutele antud 60 000 märki.¹¹⁶

1944. aasta kevadel külastasid Eesti Noorte poisid *Hitlerjugendi* sõjalis-sportliku laagrit Saksamaal. Kui nad olid hariliku õppekava täitmise lõpetanud, võimaldati neil sooritada *Hitlerjugendi* spordimärgi katseid. Märgikatseid asusid sooritama peaaegu kõik sada noormeest, kuid märgi saavutasid lõpuks neist ainult neliteist. Eesti Noorte liikmed kurtsid, et katsetingimused olid võrdlemisi rasked.¹¹⁷ Sportliku kasvatus katsete nõudmised olid järgmised:

---

¹¹³ Tartu Postimees, nr. 239, 9. oktoober 1942, lk 4, Eesti noored Saksamaal laagrites

¹¹⁴ Tartu Postimees, nr. 239, 9. oktoober 1942, lk 4, Eesti noored Saksamaal laagrites

¹¹⁵ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 106

¹¹⁶ Overy, Richard. The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia. London, Penguin Books. 2005. Lk 463

¹¹⁷ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatus laageris Saksamaal

100 m jooks - 14,5 sekundit; 3000 m jooks - 14 minutit 30 sekundit; kaugushüpe - 4 m; granaadivise - 30 m; kuulitõuge - 7 m; kätekõverdus rippes 3 korda; ujumine 300 m - 12 minutit või kestvusujumine 15 minutit.¹¹⁸

Võrreldes sama vanuseastme katsete nõudeid on märgata mõned erinevused. Näiteks oli Eesti Noorte katsetes 3000 m jooksu asemel 2000 m jooks, kaugushüppes pidid eesti poisid hüppama 30 cm kaugemale, lõuga tõmbama 4 korda ning kaugushüppe asemel võis olla ka kõrgus või teivashüpe. Ujumise koha pealt nõuti Eestis 100 m läbiujumist või kestvusujumist 5 minutit Saksamaa 15 minuti asemel.¹¹⁹

Kui üldiselt võrrelda kummagi organisatsiooni nõudeid, siis esimesena jääb silma, et Eesti poiste nõuded olid hulka mitmekesisemad, seejuures oli ka palju muid sportlike tegevusi ja ülesandeid. Näiteks oli meil esindatud ka korvpalli vabavise, suusatamine, uisutamine, erinevad võimlemisharjutused rööbastpuudel ja mattidel jm.¹²⁰

Koos eesti poistega oli laagris ka 50 saksa noort, kellega ühiseid sportlikke võistlusi läbi viidi. Juba esimesel pühapäeval võisteldi ka jalgpallis ning kui 1942. aasta laagris võitsid *Hitlerjugendi* poisid, siis sellel korral olid tulemusega 4:2 võidukad meie noored.¹²¹

Üks natside eesmärk oli noorte tervist parandada läbi füüsilise kasvatus. Adolf Hitler ütles kunagi ühes kõnes: „Me peame olema väledad nagu hurdad, tugevad nagu Kruppi teras, vintsked nagu nahk“.¹²² Siiski natsi propaganda suuri väiteid, et teenistus *Hitlerjugendis* parandas noorte tervist ei toeta statistika. 1933. kuni 1937. aastani difteeria, sarlakid ja lastehalvatus noorte seas kahekordistus. 1936. aastal oli ühel kolmest 18-aastasest Saksa sõjaväe kutsealusest lampjalad.¹²³

---

¹¹⁸ Tartu Postimees, nr. 109, 12. mai 1944, lk 2, Meie noored sõjalis-sportlikul väljaõppel

¹¹⁹ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 72

¹²⁰ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 69–72

¹²¹ Tartu Postimees, nr. 109, 12. mai 1944, lk 2, Meie noored sõjalis-sportlikul väljaõppel

¹²² Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 70

¹²³ McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 48

3.2. Sõjaline kasvatus

Ühe olulise küsimusena nähti Eesti Noorte poiste sõjalis-sportliku ettevalmistuse korraldamist, mis taheti laiemas ulatuses ellu viia. Seni toimusid sõjalis-sportliku kasvatus juhtide väljaõpe ja noorte sõjalis-sportlikud laagrid sellekohastes laagrites Saksamaal, kuid 1944. aastal hakati astuma samme ühe õppelaagri asutamiseks Eestis.¹²⁴ Eesti Noored korraldas varemgi laagreid, kuid tulenevalt varustuse puudusest, ei olnud need sõjalisele kasvatusle nii palju orienteeritud kui Saksamaal.

Siiski anti militaarset kasvatust mingil määral ka Eesti Noorte laagrites. Isegi maatöölaagrites sisustati mõned vabad pärestlõunad nädalas sõjalise kasvatuslega.¹²⁵ Eesti Noorte kalender-käsiraamatus, mis oli suuresti noortelt nõutavate oskuste aluseks, oli väga palju erinevaid tegevusi, mis olid rakendatavad sõjalises olukorras. Kõik need olid esindatud saavutuskatsetes. Näiteks pidid poisid käima rännak-matkadel, osalema maastikumängudel, oskama erinevaid sõlmi, orienteeruda ja ilmakaari määrata looduse, kompassi ning kella järgi. Samuti pidid nad oskama kaugusi määrata, varjatult maastikul liikuda, jälgi tuvastada, õhupüssi lasta, morse koodi tundma jm.¹²⁶ Tegelikult olid aga need teadmised ja oskused osa varasemate skautide põhivarast.

Hitlerjugendi kava sisaldas samuti riviharjutusi ja –drilli. Maastikumängud koos roomamise, luuramise, kaardilugemise ja kompassi järgi orienteerumisega olid igapäevased, kuid erinevalt Eesti Noortest, kust rännakutel käidi varustusega, võeti *Hitlerjugendis* ette täisvarustuses rännakud. Schirachi järglase Axmanni teatel õpetati enne sõda 30 700 *Hitlerjugendi* liiget laskeinstruktoriteks, poolteist miljonit noorhitlerlast harjutasid regulaarselt laskmist.¹²⁷ Eesti Noored seevastu laskmist väga palju ei harjutanud. See tulenes juba asjaolust, et meil puudusid enamasti selleks võimalused. Noored õppisid tihtipeale relvi tundma piltide pealt ning kui laskeharjutused toimusid, siis enamasti õhupüssidega. 1944. aasta juuni kuus teatati

---

¹²⁴ Tartu Postimees, nr. 42, 20. veebruar 1944, lk 3, Noored rakenduvad sõjalisse abiteenistusse

¹²⁵ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 54

¹²⁶ Ajakiri Eesti Noored, jaanuar 1944, lk 18

¹²⁷ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 108

ajakirjas Eesti Noored, et märkilaskmisest ka spordipüssist tuleb loobuda, kuna puuduvad püssid ja laskmoon.¹²⁸

1944. aastal, sõja intensiivistumise tulemusena, võimaldati Eesti noorusele koonduda noorteüksustena lennuväeosade juurde igasugusteks abiteenistuslikeks ülesanneteks. Nende ametiteks olid näiteks õhukaitsekahuritel teenimine, lennuväljal mehaanikute ja motoristide abistamine, virgatsitegevus ja palju muud. Lennuväe abiteenistusse võisid ennast vabatahtlikult üles anda täiesti terved 1928. ja 1927. aastal sündinud (16–17-aastased) koolipoisid.¹²⁹

Lisaks lennuväe abiteenistusele moodustati *Hiterjugendist* ka õhu-, motoriseeritud- ja mereseleksioonid, millel oli selgelt sõjaväeline päevakava, kuhu kuulusid täpsuslaskeharjutused ja muud relvaõppused.¹³⁰

Eesti Noorte lennuväe abiteenistus rakendus üksuste kaupa ja ainult oma kodumaa pinnal. Ülesannete juures arvestati noorte vanust ja vajalikku puhkeaega ning peeti silmas nende üldisi võimeid. Seda kindlustati omakorda pideva sõjaväearstide kontrolliga noorte tervise üle.¹³¹ Lennuväe abiteenistuses osalejatele oli nädalas ette nähtud ka 18 koolitundi, mida viis läbi koolide õpetajaskond. Lisandusid veel sport, laul ja loomulikult lennuväe abiteenistuse tehniline väljaõpe. Hooldaja õpetaja kõrval tegutsesid ka eriainete õppejõud, mille tulemusena oli korrapärane õppetöö noortele igati kindlustatud. Samuti oli nii toitlustamine, korter, riietus, pesu, jalanõud, haiguskindlustus kui ravi lennuväe kanda.¹³² Nagu sõjaväes kohane said noored oma vanemaid külastada teenistuspuhkuse ja linnalubade saamise tulemusena.

Lennuväe abiteenistusse koondumine puudutas ka Eesti Noorte tütarlapsi, seda aga tunduvalt vähemal määral kui poisse. Seetõttu täitsid nemad side- ja staabiteenistuse ülesandeid. Neidude osas võisid ennast lennuväe abiteenistusse registreerida gümnaasiumi viimase klassi õpilased või gümnaasiumi lõpetanud, kes polnud veel tööameti kaudu paigutatud mingisugusele kutsealale. Kuigi noorte abistajate üksused moodustati lennuväeosade juurde ning nad kandsid vormi, elasid ühiskorteris ja said

¹²⁸ Ajakiri Eesti Noored, juuni 1944, lk 12

¹²⁹ Tartu Postimees, nr. 105, 8. mai 1944, lk 2, Eesti noored lennuväe abiteenistusse

¹³⁰ Burleigh, Michael. Kolmas Reich: uus ajalugu. Tallinn, Varrak. 2010. Lk 224

¹³¹ Tartu Postimees, nr. 134, 12. juuni 1944, lk 2, Noored on valmis kodumaa kaitseks

¹³² Tartu Postimees, nr. 134, 12. juuni 1944, lk 2, Noored on valmis kodumaa kaitseks

sõjaväe toitu, polnud nende puhul siiski tegu sõduritega sõna otseses mõttes.¹³³ Teenistuse ülesandeid täitsid noored kodumaa piirides rinde tagalas ning samuti toimus väljaõpe Eestis.

Lennuväe abiteenistusse astunud Eesti Noored vabastati ka põllutöö abiteenistusest. Kuid alles siis, kui poiss või tüdruk oli lennukiväe abiteenistusse vastu võetud, võis ta lõpetada käimas oleva põllutöö abiteenistuse. Ühtlasi ei taksitanud lennukiväe abiteenistuse korraldus noortel sügisel algavast koolitööst osavõttu.¹³⁴ Silmapaistvaid tulemusi sõjalisse abiteenistusse astumisel saavutas Tallinna malev, kes koostöös koolinoortega oli 1944. aasta veebruariks koondanud üle 1250 noore, kellest umbes 600 olid ka mitmesugustel aladel rakendatud.¹³⁵

Hitlerjugendi osavõtt sõjast ei piirdunud aga ainult kodurindega. Veebruaris 1943 anti käsk 12. SS-tankidiviisi *Hitlerjugend* moodustamiseks. Noored saadeti lahingusse 1944. aasta juunis, pärast liitlaste maabumist Normandias. Esimese nelja nädalaga langes üks viiendik SS-i noorhitlerlastest sõdureist. Järgmise lahinguretke elasid üle vaid 600 noormeest. Schirachi väitis ka, et ta olevat teinud kõik hoidmaks noorhitlerlasi lõpplahinguist Viini pärast eemal, kuid see oli kindlasti ilustatud. Tegelikult laskis ta isiklikult ühe *Hitlerjugendi* pataljoni spetsiaalses treeninglaagris Wehrmachi rindekogemustega ohvitseridel välja õpetada. Viinis kihutasid noorhitlerlased jalgratastel mööda tänavaid, mõlemal pool juhtraua küljes käsigranaat. Samuti järgis Schirach füüreri käsku ja kutsus 1944. aasta septembris isiklikult üles rahvaväe loomisele – see oli Hitleri viimane reserv, laste ja raukade armee. Veel viimastel päevadel, kui sõja saatus oli ammu otsustatud, ohverdati noori küüniliselt.¹³⁶ *Hitlerjugendi* tuhat noort liiget võttis osa Berliini kaitsmisest. Noored, kellest mõni oli vaid 12-aastane, saadeti selgele enesetapumissioonile. Relvastatune lihtsalt granaadiheitjaga, ründasid nad vaenlase tanke. Viiest tuhandest *Hitlerjugendi* liikmest, kes saadeti Berliini kaitsma, jäi ellu vaid paarsada.¹³⁷ Ehkki nad olid liiga noored, et hääletada või täiskasvanute filme vaadata, leidis valitsev võim, et nad on piisavalt vanad

¹³³ Tartu Postimees, nr. 105, 8. mai 1944, lk 2, Eesti noored lennukiväe abiteenistusse

¹³⁴ Tartu Postimees, nr. 105, 8. mai 1944, lk 2, Eesti noored lennukiväe abiteenistusse

¹³⁵ Tartu Postimees, nr. 42, 20. veebruar 1944, lk 3, Noored rakenduvad sõjalisse abiteenistusse

¹³⁶ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 123

¹³⁷ Imeline Ajalugu, nr. 3, 2013, lk 24

liitlasvägede sõduritega võideldes surma saamiseks. Seda kinnitab Axmanni kõne oma noortele: „Meie oleme varakult õppinud juhtlauset „Üle kraavide edasi!“, mida me praegu peame omaks võtma rohkem kui kunagi varem. Nii on Saksamaa saanud Hitleri-noortele noorteriigiks, mille eest igäüks on valmis välja astuma ja – kui see olema peab – ka langema.“¹³⁸

Ka saksa tüdrukute sõjaline kasvatus nägi ette lennuväe abiteenistust, kuid erinevalt Eesti Noorte tüdrukutest, toimus see julmalt. Näiteks pani *Hitlerjugendi* juht Lauterbacher Viinis toimunud lahingute ajal tüdrukud rasketest 8,8-sentimeetristest õhutorjekahuritest tulistama.¹³⁹

Hitlerjugendi tüdrukute suvelaagrid olid samuti väga sarnased poiste militaarsete laagritega, kus neid pandi käima pikkadel matkadel raskete kottidega.¹⁴⁰ Eestis seevastu piirdus tüdrukute tegevus pigem käsitöö, põllutöö, ühiskondlik kasuliku jms. töödega. Neile korraldati muidugi ka suviseid laagreid, kus nad võimlesid, jooksid, ujusid ja käisid ka matkadel, kuid tegu ei olnud sõjalis-sportlike laagritega. Samuti ei käinud eesti tüdrukud ka kordagi sõjalis-sportlikes laagrites Saksamaal, nagu seda tegid meie poisid.

Koostöös Omakaitsega rakendati poisse ka korrategenistuse alal, mis nägi ette eriti vahi- ja valveteenistust mitmesugustes sõjalise tähtsusega punktides. Samuti moodustati neist vastavaid üksusi abiks Omakaitsele patrullteenistuse ülesannete alal.¹⁴¹

Hitlerjugendi patrullteenistus valmistas aga ette tulevasi politseinikke.¹⁴² See oli organisatsioonisisene politsei, mis oli loodud juba 1934. aastal. Tegu oli väikese üksusega, mis jälgis, et lapsed enne ja pärast teenistust korralikult käituksid, eemaldas noori joomakohtadest ja – eriti pärast kohustusliku noorteteenistuse kehtestamist – tungis kallale, peksis läbi ja andis üles sobimatuid noortegruppe. Patrullijaiaks valiti enamasti löömamehi, kes töötasid SS-i ja *Gestapoga* tihedalt koos. Koonduslaagrites ja

---

¹³⁸ Tartu Postimees, nr. 25, 1. veebruar 1943, lk 2, Saksa noorus – võidukindluse vall

¹³⁹ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 123

¹⁴⁰ Overy, Richard. The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia. London, Penguin Books. 2005. Lk 463

¹⁴¹ Tartu Postimees, nr. 37, 15. veebruar 1944, lk 3, Käesolev tund ja noored

¹⁴² Burleigh, Michael. Kolmas Reich: uus ajalugu. Tallinn, Varrak. 2010. Lk 224

surmamarssidel torkasid mõned neist „eliitüksustest“ külmaverelise julmusega eriti silma.¹⁴³ Lisaks tegid *Hitlerjugendi* patrullteenistus SA ja SS-ga koostööd sõja tarbeks annetuste korjamisel. Olgugi, et annetamine oli väidetavalt vabatahtlik jäeti kogujate poolt mulje mulje, et kui sa ei anneta, jäetakse su nägu meelde. Halvematel juhtudel nõudsid noorhitlerlased annetusi ähvarduste saatel.¹⁴⁴

Hitlerjugend, kus poistele anti sõjaväeline eeltreening koos jõuliste mängude ja karmide matkadega nägi välja täpselt nagu sõjaväeline üksus. Iga viie erineva auastme jaoks oli erinev munder, erinevate medalite, märkide ja punutistega.¹⁴⁵ Nad olid piiritult uhked oma mundri, sõjalise väljaõppe ja distsipliini üle. Nende pistodale oli kirjutatud *Blut und Ehre* – Veri ja au. Hitler ütles neile: „Teile on määratud saada Suur-Saksamaa sõdalasteks.“ Üks nende oluline laul tõlgituna oli:

Oleme õnnelikud Hitleri-noored,
kes kirikuvoorusi ei vaja,
kuna meie juht Adolf Hitler
on alati meie vahendaja.¹⁴⁶

Luuletuste sõnumid said *Hitlerjugendi* kasvatusprogrammi aluseks ning õpetasid tervet sugupõlve uskuma, kuuletuma ja surema.

Schirach võis küll hiljem öelda, et ta ei kasvatanud noorust sõja vaid väeteenistuse jaoks, kuid tõsiasi on see, et 1939. aasta algul, veel enne sõja puhkemist moodustas ta *Hitlerjugend* eriüksused, kus poisse valmistati eesmärgikindlalt ette mitmesugustel sõjalistel erialadel: Laevastiku-HJ, Moto-HJ, Lennundus-HJ, Side-HJ. Kui 15. märtsil Saksa väed okupeerisid Tšehhoslovakkia, siis Schirach kiirustas kohe *Hitlerjugendi* seaduse rakendusmääruse kehtestamisega. 1939. aasta 25. märtsiks oli asi nii kaugel: *Hitlerjugendi* kuulumine muutus kohustuslikuks.¹⁴⁷ Pärast kallaletungi Poolale ilmnes, et Schirachi kasvatusmeetodid olid olnud äärmiselt tõhusad. Aastaid oli ta tampinud

---

¹⁴³ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 108

¹⁴⁴ Burleigh, Michael. Kolmas Reich: uus ajalugu. Tallinn, Varrak. 2010. Lk 220

¹⁴⁵ Overy, Richard. The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia. London, Penguin Books. 2005. 463

¹⁴⁶ Delaforce, Patrick. Hitler: Olulisi fakte. Tallinn, Koolibri. 2010. Lk 45

¹⁴⁷ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 107

noorhitlerlastesse patriotismi, võitlus- ja ohvrivalmidust, käsule allumist. Sõja puhkemisel vahetasid pooled *Hitlerjugendi* juhikorpuse liikmeid pruuni särgi vabatahtlikult Wehrmächti välihalli vastu. Juba ainuüksi Poolas langes 314 *Hitlerjugendi* juhti. Ent Schirachile tekitas seesama sõjavaimustus suurt kahju – juhtkond oli praktiliselt läinud.¹⁴⁸ Eestis seevastu hakati piirama noorsoo-organisatsiooni juhtide väkke astumist just sellel põhjusel, et kodumaale jääks neid, kes viiksid läbi noorte kasvatust.

Nagu eelnevalt selgus, ei olnud sõjalis-sportlike laagrite korraldamine Eesti Noortel võimalik ning suurema sõjalise kasvatuse saamiseks käidi *Hitlerjugendi* laagrites. Esialgse plaani kohaselt pidi neid korraldatama kuus korda. Sellisest võimalusest teavitas neid Eesti Noorte peastaabi ülem Gustav Kalkun, 1943. aasta 26. novembril Tartus toimunud lippkonnajuhtide õppepäeval. Teavituses seisis, et Saksa riikliku noortejuhi ja Hitleri-noorte organisatsiooni vastutulekul võimaldatakse eesti noortel 16–17 aasta vanuses osa võtta Ida-Preisimaal toimuvaist sõjalis-sportliku kasvatuse laagrist. Laagritest võimaldati osa võtta sajal eesti poisil.¹⁴⁹

Kuna laagrist osavõtt oli tasuta, võeti see teade elava huviga vastu ja niipea kui selleks avanes võimalus, hakati kohe registreeruma kohalikus Eesti Noorte malevas. Osadele noortele sai kindlasti takistuseks õppetöö kohustus Eestis. Kuid kuna plaani kohaselt pidi selliseid laagreid korraldatama kuus korda, siis neil poistel, kellel ei õnnestunud oma koolikohustusi varem ära teha või edasi lükata, oli võimalus osa võtta järgnevatest laagritest.

Rongisõit Ida-Preisimaale väljus Tallinnast 7. jaanuari ööl vastu 8. jaanuari ning kestis kokku kolm päeva. Pärast lühikest tervitust laagris jaotati kõik osavõtjad pikkuse järgi 20-poisilisteks salkadeks ning paigutati barakkidesse, igasse tuppa üks rühm. Esimesel päeval pärast saabumist veel õppetööd ei korraldatud, kuna enamus päeva kulus asjade lahtipakkimiseks, laagriga tutvumiseks ja muidugi ka relvastuse vastuvõtmiseks, sest tegu oli ikkagi sõjalise kasvatuse laagriga. Erinevalt mõnest teisest laagrist, kus Eesti

---

¹⁴⁸ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 110

¹⁴⁹ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatuse laagris Saksamaal

Noorte liikmed kandsid enda vormiriietust, oli seal kõigil ühesugune *Hitlerjugendi* vorm.¹⁵⁰

Õppetöö laagris algas kohalejõudmise kolmandal päeval ning toimus koos saksa poistega, kes olid saabunud laagrisse paar päeva enne eestlasi. Nagu sellistes laagrites kohane, oli noortele igaks päevaks ette nähtud kindel ajakava. Äratus oli kell 6:30, mille järel oli aega 7:30-ni. Selle aja jooksul pidid poisid riietuma, pesema ja voodid korrastama. Seejärel rivistuti hommikueinele minekuks. Pärast hommikueinet liiguti laagriväljakule, kus toimus lippude heiskamine, mille järel algas päevane tegevus. Esimestel nädalatel olid enamasti teooria rohked sisetunnid, kus käsitleti peamiselt maastiku-, kompassi- ja kaardi tundmist, liikumist maastikul ja muud teoreetilist. Hiljem järgnes selle kõige kohta ka praktiline osa. Maastikuõpetuse kõrva olid ka tunnid relva tundmaõppimiseks, käsitsemiseks ja puhastamiseks. Korraldati ka õppelaskmist. Kõige suuremat tähtsust *Hitlerjugendi* laagris omistati just rivi- ja distsipliinitunnid, kuna poisse nähti kui väikesi sõdureid, kes peavad olema valmis tulevikus oma maad relva jõul kaitsma. Kuna sõja olukorra tõttu ei saanud väga palju vanemaid Eesti Noorte juhte kaasa võtta töötas tõlgina laagris ainult üks eestlasest instruktor. Seetõttu toimusid rivis ja mujal käsklused enamasti saksa keeles.¹⁵¹

Lõunastamine toimus laagris kell 12:00. Söögi kogusega noortel probleeme ei olnud. Lisaks tugevale einele jagati ka magustoitu ning tihtipeale lisaks veel õunu. Pärast lõunastamist oli lõunavaheaeg, mis kestis kuni kella 14:00-ni. Seejärel algas pärastlõunane tegevus, kestes kuni kella 18:00-ni. Järgnes õhtueine. Vahepeal umbes kella 17:00 paiku jagati poistele isegi õhtuoodet, milleks oli suur tükk saia ja kohvi. Pärast õhtueinet toimusid mõnikord veel sisetunnid kuni kella 21.30-ni, kuid tavaliselt lõppes töö pärast õhtusööki. Siis oli vaba aeg kella 21:00-ni, mil pidi valitsema öörahu.¹⁵² Selline nägi välja tavaline tööpäev laagris. Võrreldes *Hitlerjugendi* maatöölaagriga pidid noored sõjalis-sportlikus laagris ärkama tund aega varem ning vahepeal käisid antud laagris veel õppetunnid kui teises valitses ammu öörahu.

---

¹⁵⁰ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatuse laagris Saksamaal

¹⁵¹ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatuse laagris Saksamaal

¹⁵² Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatuse laagris Saksamaal

Kuna Eesti üldjuhul selline võimalus puudus, pakkus suurimat huvi poistele laskmine. Lasta sai korraga 5 lasku 12-ringilisse märkaluda, iga kord vastavast asendist. Olgugi, et meie poistel kodune praktika väga vähene või üldse puudulik oli, saavutasid nad võrdlemisi häid tulemusi. Keskmiselt tabati 60-st võimalikust 40–45 punkti, paljud isegi üle 50.¹⁵³ Aja möödudes muutusid õppused noorte jaoks järjest huvitavamaks, sest sisetundide asemel korraldati üha enam välistunde, nii et suurema osa päevast veedeti maastikul ja nad said klassiruumis õpitut praktiliselt rakendada.

Teine samasisuline ja samas korras toimuv laager leidis aset 1944. aasta 23. aprillist kuni 21. maini. Selgi korral oli laager mõeldud ainult 16.–17. eluaastais poistele. Laagri eesmärk oli sõnastatud kui eesti noorte esialgne ettevalmistus tulevaseks kodumaa kaitsmiseks, kusjuures laagrist osavõtt ei olnud seoses noorte sõjaväkke astumisega. Laagris osalemisega ei kaasnenud isiklikke kulusid. Teenistusriietus ja jalanõud anti laagriks kasutada, samuti kindlustati noored ka haiguste ja õnnetuste vastu. Laagrijaks said noored vabaks põllutöö-abiteenistusest või käitise tööst puhkuse korras, kuid teenistuspuhkusest aega maha ei arvestatud. Seega said poisid abiteenistusest vabaks ja tagasitulles said põllutööde vahepeal ka ettenähtud puhkust. Õppelaagrisse komandeeriti muidugi ka vajalikke õppejõude eesti sõjaväelastest, eriti just keeleliste raskuste vältimiseks, sest eelmises laagris oli saja noore peale ainult üks eestlasest tõlk.¹⁵⁴ Sellel korral läks laagrisse 107 eesti noort, kusjuures avaldusi oli üle 300.¹⁵⁵ See näitab, et noorte seas oli küllaltki suur huvi selliste ettevõtmiste vastu. Kindlasti oli soovijaid isegi rohkem, kuid paljudel ei olnud see koolitöö või maalastel ka põllutööde tõttu võimalik.

Laagrisse jõudes, jaotati eesti noored kohe kuueks sõpruskonnaks, igasse 18 noort. Elamutena anti kasutada kolm barakki, nii et igasse barakki paigutati 2 sõpruskonda. Järgnes voodipesu, tööriiete ja saabaste väljaandmine. Laagri korrastamine, tubade korraldamine ja voodite ülestegemine lõppes lõunaga. Seejärel võidi reisiväsimumest välja puhata.¹⁵⁶

Järgmine päev läks elu laagris ikka kindla päevakava kohaselt käima, millest tuli rangelt kinni pidada. Antud laagri päevakava oli järgmine: äratus kell 6:30, pesemine, voodite

---

¹⁵³ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatuse laager Saksamaal

¹⁵⁴ Tartu Postimees, nr. 80, 5. aprill 1944, lk 2, Sõjalis-sportlik laager eesti noortele

¹⁵⁵ Tartu Postimees, nr. 93, 22. aprill 1944, lk 3, 107 noort Saksamaale

¹⁵⁶ Tartu Postimees, nr. 109, 12. mai 1944, lk 2, Meie noored sõjalis-sportlikul väljaõppel

ja toa koristamine, hommikusöök kell 7:30, lipu heiskamine kell 7:50, kella 8:00–12:00 õppus, kella 12:15–14:00 lõuna ja vaba aeg, kella 14:00–16:30 õppus, kell 16:30 jagati noortele kohvi, kella 17:00–18:30 õppus, kell 18:50 lipu langetamine, õhtusöök ja vaba aeg, kell 21:00 täielik öörahu.¹⁵⁷ Paljud poisid ehmatasid esimestel päevadel väga ära, sest Eestis poldud nii karmi distsipliiniga harjutud. Saksa väljaõppe peajuht põhjendas distsipliini nõudeid sellega, et aeg oli lühike ja käitumise viga tuleb kohe märgata ja vastavalt alla kriipsutada, et noor seda teine kord enam ei teeks. Mõni aeg hiljem, kui korruga harjuti, nägigi laager välja kui väike sõjaväetus. Ühesuguses riietuses noored liikusid mööda laagri ala ringi ning õpetajatest mööduti sõjameheliku tervitusega. Oma ülemusega rääkides ei tohtinud käsi taskus hoida ega kõveras seista, vaid pidi olema sirgelt ja valveseisakus. Sellest tulenevalt oli jällegi väga oluliseks riviõppused. Lisaks neile oli poiste päevakavas veel laskeherjutusi väikekaliibrilisest püssist, maastikuõppus (kaardi ja kompassi kasutamine, moondamine jne.).¹⁵⁸

Nagu esimeses sõjalis-sportlikus laagris nii oli ka selles õppuste tulemuste kontrolliks igal laagris viibival noorel võimalus omandada saksa poiste hõbedane võimetemärk. Kui eelmises laagris suutis võimete määramise katsete normi täita ainult neliteist eesti poissi, siis sellel korral teenis hõbedase märgi endale seitsekümmend kaks noort.¹⁵⁹ Seega võib arvata, et Eestis korraldatud sportlike laagritega paranes meie poiste füüsiline vorm ja oskused. Samuti ei paistnud seekordsetes nõuetes olevat esindatud poliitilisi teadmisi, millega eelmine kord probleeme oli.

Sõjalise kasvatuses poolsed katsete nõuded olid: laskmine, granaadi märkivise, rännak 20 km mitte alla 4 tunni ja mitte üle 4,5 tunni, kaardi tundmine, märkide tundmine, kauguste hindamine, maastiku kirjeldamine, moondamine maastiku kustutamine.¹⁶⁰ Enamus neist olid esindatud Eesti Noorte poiste katsetes, kuid kodustes nõuetes oli asju, mida Saksamaal esindatud ei olnud.

---

¹⁵⁷ Ajakiri Eesti Noored, juuni 1944, lk 19

¹⁵⁸ Tartu Postimees, nr. 109, 12. mai 1944, lk 2, Meie noored sõjalis-sportlikul väljaõppel

¹⁵⁹ Tartu Postimees, nr. 149, 30. juuni 1944, lk 3, Noored tagasi sõjalis-sportlikust laagrist

¹⁶⁰ Tartu Postimees, nr. 109, 12. mai 1944, lk 2, Meie noored sõjalis-sportlikul väljaõppel

Kuuest planeeritud sõjalis-sportlikust laagrist kolmas toimus teadaolevalt Saksamaal 1944. aasta juunis¹⁶¹, kuid kahjuks ei õnnestunud selle ega ka järgnevate kohta allikaid leida.

3.3. Meditsiiniline kasvatus

Tagala korra ja valveteenistuse vajadusest tulenevalt kuulus Eesti Noorte tegevuse hulka veel esmaabi oskuste omandamine. Esmaabi alal võeti läbi kursused üksikasjalise kava alusel, et nad saaks abistada haiglates, kodus ning muudel juhtudel kui seda vajadus nõudis. Õppe käigus said nad teadmised läbi jää kukkunu aitamisest kuni gaasimürgituste ravimiseni. Seejuures pandi suuremat rõhku praktilistele oskustele, nagu sidemete tegemine, haigete transportimine ja muu.¹⁶² Kui 1944. aasta Tallinna pommitamise ajal olid Eesti Noorte poisid suuresti tulekahjude kustutamise ametis, siis tüdrukute osas algas töö järgmisel hommikul pärast õhurünnakut. Haavatute tarvis vajati põetajaid ning sellele ülesandele rakendati noori. Tüdrukud olid hiljuti samariitlaste kursustel vastava oskuse omandanud ja nüüd tuli neil teadmised ja oskused kohe käiku lasta.¹⁶³

Sõjalisest kasvatuses tulenenud esmaabi koolitustega seostus veel üks noorte tegevus, nimelt ravimtaimede korjamine. See oli oluline osa Eesti Noorte tegevusest, mille jaoks eraldati poistele ja tüdrukutele eraldi aega. See võis olla osa laagri päevakavast või maal põllutööde abiteenistuses olles. Näiteks toodi 1943. aastal noorte poolt Elva apteeki kokku üle 700 kilo ravimtaimi.¹⁶⁴ Samas aga kurdeti, et paljud tõid vastuvõtukohtadesse kuivatatud taimi, mis polnud üldse ravimtaimed. Näiteks oli üks poistest esitanud 20 kg kuivatatud naistesõnajalajuurikaid, mida vastu ei võetud.¹⁶⁵ Kogutavate taimede nimestik ja täpne iseloomustus oli välja toodud Eesti Noorte kalender-käsiraamatus.

Kokkuvõtteks võib öelda, et füüsiline kasvatus oli oluline nii Eesti Noortes kui *Hitlerjugendis*, kuid suuremad erinevused paistavad silma sõjalise kasvatuses juures. Okupatsioonivõimu mõjul käisid Eesti Noored küll Saksamaal sõjalis-sportlikes

---

¹⁶¹ Tartu Postimees, nr. 97, 27. aprill 1944, lk 2, Noori sportlik-sõjalisse laagrisse

¹⁶² Tartu Postimees, nr. 37, 15. veebruar 1944, lk 3, Käesolev tund ja noored

¹⁶³ Tartu Postimees, nr. 64, 17. märts 1944, lk 2, Noored abistamistöodel

¹⁶⁴ Tartu Postimees, nr. 3, 6. jaanuar 1944, lk 4, Elva noored hoogsas töös

¹⁶⁵ Tartu Postimees, nr. 147, 28. juuni 1944, lk 3, Noorte ravimtaimede ühiskorjamine

laagrites, kuid see võimaldas põhjalikumat sõjalist kasvatust vaid sajale poisile korraga. Eestis korraldatavad laagrid jäid valdavalt sportlikeks. Sõjaline kasvatus nendes hõlmas enamjaolt samu tegevusi, mida õpetati iseseisvusaegsetele skautidele. Samuti ei antud Eestis sõjalist kasvatust tüdrukutele nagu seda tehti *Hitlerjugendis*. Selle tulemusena ei saanud meie noored põhjalikku relvaõppust (mis neile küll meeldis) ning nende kasutamine ja hukkumine lahingutes ei olnud sedavõrd mõeldav nagu seda oli ja juhtus paljude *Hitlerjugendi* noortega. Sõjalise kasvatuses positiivse poole pealt võib välja tuua aga tervisekasvatuse, tänu millele poisid ja tüdrukuid said kaasa aidata haigete ja vigastatute eest hoolitsemisel.

4. Ideoloogilis-kultuurilise kasvatusalane tegevus

Ideoloogilise kasvatusalase eesmärk oli noortele süvendada ideid ja tõekspidamisi, mis pidid valitsema Uues-Euroopas, Hitleri juhtimisel. Kultuurilise kasvatusalase eesmärk oli harida noori kultuurilistel ja vaimsetel aladel, samuti sisendada patriootlikkust, traditsioonilist haridust ja kombeid ning kõlblust. Kuigi kultuur oli üks osa ideoloogilisest kasvatusalast, oli selle seos teatud valdkondades tühine. Ideoloogilise- ja kultuurilise kasvatusalase teostajaks oli Eesti Noorte Peastaabi õppe-, kultuuri-, pressi- ja propagandaosakond.

4.1. Kultuurilane kasvatus

Kultuurilane kasvatus oli Eesti Noorte seas sama oluline kui füüsiline. Organisatsioon raames kutsuti ellu palju eriharrastusringe nagu muusika, näite, kirjanduse, kunsti jne. Suuremat huvi tunti ka rahvuskultuuriliste ürituste vastu.¹⁶⁶ Näiteks peeti rohkesti noorte aktusi Lydia Koidula, Gustav Suitsu, Juhan Liivi, Johann Voldermar Janseni ja teiste kultuuritegelaste tähtpäevade puhul.¹⁶⁷ Eriti oluline oli Koidula 100. sünnipäev, kui Eesti Noortele rõhutati ärkamisaega, isamaalisi laule ja laulupidusid.

Maanoorsoo taasorganiseerimisega algas uuesti noorte loovtöö maakodude ning kultuuri tõstmiseks. Alustati uuesti omavaheliste kooskäimistega ja referaadiõhtutega. Uuesti hakati korraldama huvimatku, õpikäike, kursusi, loenguid ja kokkutulemispäevi.¹⁶⁸

Kultuurilane kasvatus oli suur osa Eesti Noorte saavutuskatsetes. See taotles esteetiliselt arenenud nooruki astumist meeste ridadesse ja rõhutas rahvusomapära süvendamist ehk vana eesti kodukultuuri elustamist.¹⁶⁹ Katsete nõuete seas oli esindatud näiteks eesti rahvamõistatuste ja vanasõnade tundmine. Noored pidid koostama ja kandma ette lühijutustusi. Neid jutte avaldati ka organisatsiooni omanimelises ajakirjas. Samuti pidid nad joonistama kuulutusi, reklaamplakateid ja sündmusi matkadelt või

---

¹⁶⁶ Tartu Postimees, nr. 27, 3. veebruar 1943, lk 2, „Eesti Noorte“ organiseerimine kandub maale

¹⁶⁷ Tartu Postimees, nr. 4, 7. jaanuar 1944, lk 2, Korraldatakse ülemaalised noorte kultuuripäevad

¹⁶⁸ Tartu Postimees, nr. 99, 29. aprill 1944, lk 5, Maanoorte organiseerimine algab

¹⁶⁹ Tartu Postimees, nr. 260, 4. november 1942, lk 3, „Eesti Noorte“ Tartumaa Malev organiseerimisel

laagritest. Vanematelt liikmetelt nõuti ka mitmete tantsude oskust ja rahvariiete tundmist.¹⁷⁰

Kõlbelist käitumist nõuti noortelt juba 10-aastasena organisatsiooni astudes, kus nende kohustuseks oli olla aus, usaldusväärne, kohusetruu, sõbralik, abivalmis, viisakas, õilis jne. Samuti rõhutati noortele alkoholi ja tubaka ebameeldivat ja kahjustavat mõju. Tüdrukute osas keelitati neid isegi kosmeetika tarbeid mitte kasutama. Vaimne kasvatus ei toimunud aga ainult suusõnalisena, vaid järgnes noortele igal sammul. Olenemata, kas tegu oli sportliku-, maatöö- või mõne muu laagriga, vaimne kasvatus oli programmis sees. Maatöölaagrites veetsid noored enamuse oma päevast põllul või muid talutöid tehes, kuid õhtul laagrisse jõudes tegeleti ka seal laulu, muusika, lugemise ja kirjutamisega.¹⁷¹ Igat sorti laagris korraldati pärast töist päeva lõkkeõhtuid, kus räägiti lugusid, lauldi või tantsiti ja mis kestis tavaliselt kella 23:00-ni. Iga laager algas hommikul aga enda ja seejärel tubade küürimisega, millele pöörati suurt tähelepanu. 1942. aastal Saksamaal sportlikus maatöölaagris olles tõsteti eesti poisse esile just puhtuse- ja korraarmastajatena, mida hinnati Saksamaal ka väga rangelt. Samuti oli hinnatud nende tube esikohaga.¹⁷²

Ka *Hitlerjugendi* juhile, Schirachile oli eriti südamelähedane just organisatsiooni kultuuriamet. Ta korraldas noorhitlerlastele vaimustunult kunstinäitusi, muusikalaagreid, kontserte, noorsoofilmide õhtuid ja teatrifestivali Weimaris ning asutas noorte kirjanduspreemia.¹⁷³ Suureks sündmuseks Saksamaal oli noorte kultuuripäevad Darmstadtis 1943. aasta septembris, millest võtsid osa ka mõned Eesti Noored. Suureks sündmuseks oli seal orkestrite ja kooride võistlusesinemised. Teiste seas esitati Hauptmanni, Schuberti ja Haydni helitöid. Samuti toimusid seal kunsti- ja käsitöönäitused ning raamatupäev, kus esitleti noori enim huvitanud raamatuid ja ka *Hitlerjugendi* noorte endi töid erinevatest väljaannetest.

---

¹⁷⁰ Ajakiri Eesti noored, jaanuar 1944, lk 18

¹⁷¹ Eesti Noorte kalender-käsiraamat, 1944, lk 54

¹⁷² Tartu Postimees, nr. 239, 9. oktoober 1942, lk 4, Eesti noored Saksamaal laagrites

¹⁷³ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 101

Saksamaal asutati *Hitlerjugendi* noortele ka eliitkoole. Nendeks olid näiteks *Napolas*, *Adolf Hitleri koolid* ja *Ordensburgen*, mis pidid olema tulevase natsieliidi lõpukoolid.¹⁷⁴ *Hitlerjugend* ja *Adolf Hitleri koolid* pakkusid noortele tööliklassi meestele võimalust parematele töökohtadele. Muidugi oli kasvatus ja haridus neis täielikult ideologiseeritud. Guido Knopi sõnade järgi mõistust, haridust ja intellekti kohati lausa mõnitati. „Me tahame aastate jooksul selleni jõuda, et saksa poisid käsitsekisid püssi sama kindlalt kui sulepead“ kuulutas Helmut Stellrecht, Schirachi volinik sõjalise kasvatuse alal.¹⁷⁵

Olgugi, et suuremat rõhku pandi sõjalis-sportlikule poolele, oli ka kultuurialane kasvatus *Hitlerjugendi* laagrites esindatud. Saksa noorsoo liikumises oli äärmiselt olulisel kohal muusika. Seda kogesid ka meie noored ühes Saksamaal toimunud maatöölaagris. „Laagris oli ka kahehääleline laulukoor ja oma orkester, millel koduõhtutel külalistele ja külanoortele esinedes eriti palju tegemist oli.“¹⁷⁶ Noorhitlerlaste laagrites toimusid igal nädalal ka laulutunnid. Olgugi, et meie poisid olid Saksamaal laagris ja pidid kandma sealset vormi, lubati neil siiski marsil, rännakul ja ka laagris lauda eesti rahvuslikke ja ka oma organisatsiooni laule, mitte ainult *Hitlerjugendi* laule.¹⁷⁷ *Hitlerjugendi* laagrites ei puudunud ka filmide vaatamised, mis teatavasti tol ajal Saksamaal väga populaarsed olid. Olgugi, et nende sisu oli enamasti ideoloogilise suunitlusega.

Siiski kui Eesti Noorte laagrites harrastati kunsti, kirjandust, muusikat jne., siis *Hitlerjugendi* laagrite kirjelduste põhjal jääb mulje, et peale muusika seal väga kultuurseid tegevusi ei harrastatud ja suurem rõhk jäi siiski sõjalis-sportlikule poolele. Näiteks oli noorhitlerlaste laagrites tavaliselt öörahu kella 20:00 ja 21:30 vahel, kuid Eesti Noorte laagrites järgnes lipu langetamisele kultuurne lõkkeõhtu, kus noored esinesid näiteks muusika ja kirjandus ettekannetega, või istuti niisama ümber lõkke ja räägiti lugusid. Öörahu tuli alles kell 23:00.

---

¹⁷⁴ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators: A Study of the European Dictatorships, 1918–53*. Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 222

¹⁷⁵ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 107

¹⁷⁶ Tartu Postimees, nr. 136, 14. juuni 1944, lk 3, Eesti poisid on Saksamaal maatöölaagris väga tublid

¹⁷⁷ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatuse laagris Saksamaal

Samuti nagu eelnevalt mainitud sai, oli *Hitlerjugendi* laagrites väga kõrgel kohal puhtus ja kord. Näiteks oli laagrites keelatud suitsetamine ja raha peale kaartide mängimine, asjad, mis avastamise korral olid rangelt karistatavad.¹⁷⁸ Ka väljaspool laagreid nõuti noortelt puhast ja tervislikku eluviisi, sealhulgas keelati suitsetada alkoholi tarbida. Siiski ei peetud neist reeglitest väga kinni ja nende käitumine ei olnud alati kõige eeskujulikum.

Näiteks kurtsid lapsevanemad oma laste käitumise järkjärguline toorestumise, sõnavara vaesumise ja traditsiooniliste väärtuste hülgamise üle. Ühesõnaga noored näisid olevat muutunud senisest tooremaks, tervemaks ja rumalamaks. Sellest tulenevalt muutus *Hitlerjugendis* astumine riikukukede privileegiks. Vähemalt üks poiss, kes tahtis hiljem SS-i astuda, julges ausalt tunnistada: „On väga tore, kui saad oma viha välja valada, ilma et sind vastu löödaks.“ Organisatsioon muutus õigusrikkumiste kattevarjuks. Noorhitlerlased olid nagu kõik nendeealised relvastatud kampade liikmed võimelised tulistama keelatud märkide pihta. Näiteks üks seitsmeteistkümneaastane poiss tulistas maja katuselt üht töölist ja üheteistkümneaastast last.¹⁷⁹ Statistika kohaselt kasvasid alaealiste kuriteod Saksamaal 1933. aastast 1939. aastani 300%.¹⁸⁰

4.2. Ideoloogiline kasvatus

Ideoloogilise kasvatuse osas rõhutati Eesti Noortele omariikluse olulisust ning bolševismi hävitamist. Viimase tähtsuse rõhutamiseks kasutati väga palju Eesti Noorte enda ajakirja. Samal kohal meenutati noortele ka patriootlikkuse tähtsust, kui kirjutati artikleid Vabadussõjast ja selle kangelastest. Omariikluse olulisuse märkimise juures kasutati ka väga palju sõna „vaenlane“ ja mitte „bloševist“ või „venelane“. Sel kohal võib arvata, et vaenlase all ei mõeldud ainult idarahvast, vaid kõiki meie omariiklust ähvardavaid rahvaid. Tulenevalt kohalolevast võõrvõimust ei saanud seda aga avalikult välja öelda.

Poistele räägiti ideoloogilise poole pealt vajaduse korral oma riigi kaitsmist relvaga. Tüdrukute puhul räägiti samuti Saksamaa eeskujust. Kindralkomissariaadi

---

¹⁷⁸ Ajakiri Eesti Noored, juuni 1944, lk 20

¹⁷⁹ Burleigh, Michael. Kolmas Reich: uus ajalugu. Tallinn, Varrak. 2010. Lk 225–226

¹⁸⁰ McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 48

noorteosakonna volinik tütarlaste osas ütles, et neidude kasvatuse lõppsihiks on ema ehk terve ja õilsa noorsoo ning rahva kasvataja.¹⁸¹ Eeskohal pidi tüdrukutel seisma sotsiaaltöö. Seejuures rõhutati väga saksa ja eesti noorte sõprussidemeid.

1942. aastal Saksamaal korraldatud sportlikust maatöölaagrist tagasi tulnud noortejuht rääkis Eesti Noortele, et laagrite külastamisel võeti Eesti Noorte juhte väga hästi vastu. Mõnes laagris oli isegi päevakavas eesti noortejuhtide pidulik ärasaatmine. Eesti poisid suutsid oma käitumisega jätta väga hea mulje ja kinnitasid seega sõbralikke suhteid saksa ja eesti rahva vahel. Kõigis laagrites anti saksa noortele ülevaade Eesti maast, rahvast ja elust, sest nii saksa kui ka eesti noored koos teiste noortega pidid kujunema alustoeks uue Euroopa ülesehitamisel.¹⁸²

Eesti Noorte Peastaabi ülem Gusatv Kalkun rõhutas 1944. aastal sõjalis-sportliku laagri poole teele asunud poistele, kellest paljud nägid esmakordselt Tallinna bolševikest purustatuna, et tuleb teha kõik bolševismi hävitamiseks. Ta lisas, et nagu rindel võitlesid isad õlg õla kõrval saksa sõduritega vaenlase vastu, niisama tuli noortel viibida ühises laagris koos saksa poistega, et hiljem tagasi saabudes omandatud teadmisi kaaslastele edasi anda.¹⁸³

Ideoloogiline ja patriootlik osa oli esindatud ka Eesti Noorte iga-aastastes katsetes. Näiteks pidid poisid ja tüdrukud tundma Eesti ja Saksa hümnid, riigilipu värve, nende tähendust ja tarvitamist. Pidid teadma oma kodukoha ümbruse vabastamisest bolševismist. Samuti pidid vanemad lapsed olema kursis Eesti Vabadussõja ajalooga ning Uue-Euroopa kujunemise algusega ja Euroopa noorte koostööga.¹⁸⁴ Eesti Noorte Peastaabi sõnade järgi oli siinsete noorte sihiks määrata uus ja terve rahvusühiskond, sest nad pidid olema uue ühiskonna vundamendid.¹⁸⁵

Hitlerjugendis seevastu võttis ideoloogiline kasvatus tunduvalt suurema mõõdu. Üks natsi režiimi eesmärkidest oli panna noori oma uusi ideid uskuma. Kõige loogilisem viis seda teha oli läbi eksisteeriva haridussüsteemi. Hitler andis selle ülesande riigi teadus-, haridus- ja populaarkultuuri ministrile Bernhard Rustile, endisele koolidirektorile, kes

---

¹⁸¹ Tartu Postimees, nr. 68, 23. märts 1943, lk 2, Algab ülemaaline tütarlaste organiseerimine

¹⁸² Tartu Postimees, nr. 239, 9. oktoober 1942, lk 4, Eesti noored Saksamaal laagrites

¹⁸³ Tartu Postimees, nr. 93, 22. aprill 1944, lk 3, 107 noort Saksamaale

¹⁸⁴ Ajakiri Eesti Noored, jaanuar 1944, lk 18

¹⁸⁵ Tartu Postimees, nr. 72, 27. märts 1943, lk 3, Lõuna-Eesti noortejuhtide kursused Tartus

oli 1930. aastal vaimse ebastabiilsuse tõttu vallandatud. Ideoloogia kohaselt sundis Rust Saksamaa koole vähendama vaimseid oskusi ja tõstma praktiliste oskuste ja füüsilise vormi tähtsust.¹⁸⁶ Kuigi traditsioonilist haridust enam nii oluliseks ei peetud, oli ideoloogiline haridus endiselt oluline. Režiim üritas noori mõjutada kolmel tasandil – rohkem aega võeti, et õpetada ajalugu, bioloogiat ja saksa keelt, sest need kolm ainet aitasid kõige paremini kaasa natsi propaganda levitamiseks. Lisaks 1934. aasta septembris toodi sisse uus kohustuslik aine, rassi teadus.¹⁸⁷ Sellist ainet nagu rassi teadus meie noortele ei õpetatud. Olugi, et Eesti Noorte põhikirjas oli märgitud, et juute organisatsiooni vastu ei võeta, ei olnud ühtegi märget nende ajakirjas, kus oleks halvustatud juute või üleüldse mainitud neid. Seega võib öelda, et Eesti organisatsioonis oldi juutide vastu palju tolerantsemad, sest väljaanne, mida kõik Eesti Noorte liikmed lugesid, oleks olnud väga tõhus viis, kuidas noortele antisemitismi sisendada, kuid seda ei tehtud.

Schirachi kasvatusmeetodid aga kandsid kurja vilja, sest *Hitlerjugendi* maailmavaate kujundamisel oli rassiidee alati väga tähtsal kohal. Lastele õpetati muinasjuttu „inetust juudist“ ja neile sisendati tugevama õigust nõrgema üle. Schirach ise jutustas, et „eluvõitluses jäävad püsima ainult need rahvad, kes hoiavad oma liigi puhta“.¹⁸⁸ Sedasi õppisid mitme generatsiooni väiksed sakslased imetlema rassilist puhtust ja juute mitte usaldama. Neile räägiti, et juudid käivad halvasti riides, neil on kollased hambad ja naeratus pahaendeline.¹⁸⁹ Koduõhtutel, plakatitel ja propagandafilmides visandas Schirach uue inimese ideaali: tuleviku germaanlased pidid olema terved, tugevad, visad ja muidugi aarialased. Kindlustamaks seda, et rühmajuhtide sekka ei poeks „mitteaarialasi“, andis Schirach 1936. aastal välja määruse, et iga *Hitlerjugendi* ja *Bund Deutscher Mädeli* juht peab esitama tõendi oma aaria päritolu kohta.¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ McDonough, Frank. *Hitler and Nazi Germany*. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 46-47

¹⁸⁷ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators: A Study of the European Dictatorships, 1918–53*. Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 221

¹⁸⁸ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 108

¹⁸⁹ Waite, Robert G. L. *The Psychopatic God Adolf Hitler*. New York, Basic Books. 1977. Lk 263

¹⁹⁰ Knopp, Guido. *Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele*. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 108

Sellise kasvatus mõju tõestab tõsiasi, et kui 1938. aasta novembri Kristallööli Münchenis süüdati sünagooge, purustati ja riisuti juudi kaupmeeste poode ja maju, siis sellest tegevusest võtsid osa ka noorhitlerlased.

Ühisõhtutel valgustati lapsi maailmavaatelistes küsimustes, saksa vere puhtuse hoidmisest või NSDAP-i ajaloost, nad pidid Hitleri eluloo pähe õppima. Ideoloogilist mõjutamist toetas ka iganädalane raadiosaade „Rahvuse Tund“. Kokku veetsid osad noored neli päeva nädalast *Hitlerjugendiga*. „Polnud aega järele mõeldagi, mida sa tegid. Juba tuli järgmine üritus ja olid pidevalt tegevuses“, meenutab endine noorhitlerlane.¹⁹¹

Iseseisvat mõtlemist üritaski Schirach resoluutselt alla suruda. Peamiselt oli *Hitlerjugendi* puhul tegu organisatsiooniga, mis pani suuremat rõhku käskude täitmisele, mitte indiviiaalsele mõtlemisele. Selle kohta annab tunnistust väljavõte ühe endise *Hitlerjugendi* liikme mälestustest: „Meie kriitiliste arenguaastate jooksul proovisid *Hitlerjugend*, SA ja SS meis süvendada revolutsioonilisi mõtteid, meid uimastada ja meist moodustada jäiga ja täieliku kontrolli all olevaid rühmi. Ideoloogiline haridus on nimi, mille nad andsid oma põlastusväärsetele meetoditele, ürituses meid uputada tühjadesse fraasidesse iga kord, kui me üritasime enda eest mõelda.“¹⁹²

Hitlerjugendi ideoloogiat said Eesti Noored maitsta ka külastatud sõjalis-sportlikes laagrites, kui nad võtsid osa noorhitlerlaste saavutsuskatsetest. Poliitlised teadmised oli üheks katse nõuetest, kuid see oli meie noortele suureks komistuskiviks, sest Eestis neilt seda ei nõutud.¹⁹³ Kuigi Eesti Noorte puhul oli tegu organisatsiooniga, mille eeskujuks pidi olema väga ideoloogia keskne *Hitlerjugend*, ei toimunud siin selle sama ideoloogia julma sisendamist nagu seda tehti Saksamaal.

Ideoloogilise kasvatus raames mobiliseeris Schirach noori ka Riigipäeva valimisvõitlusesse. Nad korraldasid demonstratsioone, propagandamarsse, kleepisid plakateid, levitasid miljoneid lendlehti ja brošüüre. Demonstratsioonide tulemusena

---

¹⁹¹ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 103

¹⁹² McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 67

¹⁹³ Tartu Postimees, nr. 74, 29. märts 1944, lk 4, Sõjalis-sportliku kasvatus laagris Saksamaal

toimus *Hitlerjugendi* noortel väga palju kokkupõrked kommunistide ja teiste valitseva võimu vastastega. 1931. aastast kuni 1933. aasta jaanuari lõpuni said sellistes kokkupõrgetes surma 21 noorhitlerlast. Üks neist muudeti müütilise kujuna igale nooremale sakslasele iidoliks. 24. jaanuaril 1932 tungisid kommunistid kallale plakateid kleepinud 15-aastasele Berliini töölispoisile Herbert Norkusele ja tapsid ta noahoopidega. Schirach taipas juhtumi propagandistlikku kaalu ja ülendas surnu märtriiks.¹⁹⁴ Igal aastal tegi Schirach palverännaku ta hauale ja ülistas kõnedes poisi „ohvrimeelt“. Schirach ise ütles selle kohta, et mida rohkem noori saab liikumise nimel surma, seda surematum see on.¹⁹⁵ See näitab, et noorte ohverdamine ei olnud juhtkonnale mingi probleem.

Ideoloogia kohaselt pidid *Hitlerjugendi* poisid olema enamjaolt tulevased sõdurid *Wehrmachtis* või siis Partei aparatuuri liikmeteks. Tüdrukute ülesanne seevastu oli füürerile terveid järglasi sünnitada ja seega kodu ja lapsi hoida. Tulenevalt selle korduvast rõhutamisest noortele, oli seks alati teemaks, kui *Hitlerjugendi* poisid ja tüdrukud kokku said. Näiteks 1936. aastal, kui *Bund Deutscher Mädel* ja *Hitlerjugend* kohtusid Nürnbergi suurel kokkutulekul, naases üle 900 tüdruku koju rasedana.¹⁹⁶ Hoolimata tervislike eluviiside rõhutamisest jõid *Hitlerjugendi* poisid ennast purupurju, rääkisid rõvedusi ja viljastasid alaealisi BDM-i tüdrukuid, kes omakorda väitsid, et nad lihtsalt täidavad füüreri soove.¹⁹⁷ Sellest saab välja lugeda, kui suur ajupesu tegelikult noortele ideoloogilise kasvatuse tulemusena tehti.

Siiski ei jäänud nii fanaatiline mõtlemine kõigile noortele külge. Sellest annab tunnistust endise *Hitlerjugendi* noore mälestused: „Ma mäletan siiani, kui liigutatud ma olin, kui kuulsin, mis moto meil oli: „Jungvolki poisid on kõvad, nad oskavad saladust hoida, nad on lojaalsed; *Jungvolki* poisid on seltsimehed; kõrgeim väärtus *Jungvolki* poisile on au“. Ja siis veel reisid! Kas on midagi kenamat kui oma seltsimeestega kodumaa hiilguse nautimine. Lisaks olin ma rahul, et spordil oma koht *Jungvolkis* oli. Me ei läinud kunagi palli või mõne muu spordi vahendita reisile. Hiljem aga, kui ma *Jungvolkis* juhiks sain, tulid negatiivsed küljed välja. Ma leidsin, et täieliku kuulekuse

---

¹⁹⁴ Imeline Ajalugu, nr. 3, 2013, lk 20

¹⁹⁵ Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002. Lk 89

¹⁹⁶ McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 48

¹⁹⁷ Burleigh, Michael. Kolmas Reich: uus ajalugu. Tallinn, Varrak. 2010. Lk 226

sunduslikkus oli ebameeldiv. Ma hindasin, et kord ja distsipliin on sellises suure hulga poiste grupis vajalik, kuid see oli liialdatud. Oli eelistatud, et inimestel ei oleks oma vaba tahet ja peaksid täielikult alluma. Kuid selline lähenemine ei suutnud poistest tahtejõulisi mehi kasvatada¹⁹⁸. Sellised arusaama muutused olid ka üheks põhjuseks, miks paljud noored ei tahtnud *Hitlerjugendiga* liituda või hakkasid sellest eemalduma ja tekkis vastuseis organisatsioonile.

Kokkuvõttes võib öelda, et ideoloogiline surve Eesti Noortes ja *Hitlerjugendis* oli väga erinev. Meil piirdus see üldiselt bolševismi vastu võitlemise ja omariikluse tähtsustamisega. Erinevalt Tartu Postimehest ei olnud organisatsiooni enda kirjasõnas ühtegi pilti ega artiklit Hitlerist või millestki, mis süvendaks noortesse tema isikukultust. Samuti puudus ajakirjas igasugune antisemitismi tähtsustamine. Just need kaks ideoloogilise kasvatusosa olid *Hitlerjugendist* kõige enam rõhutatud. See näitab, et kuigi me olime võõrvõimu all ja noorte eeskujuks pidi olema väga ideoloogiakeskne *Hitlerjugend*, suutis Eesti Noored säilitada küllaltki iseseisva mõtlemise.

---

¹⁹⁸ Klönne, Arno. *Jugend im Dritten Reich. Die Hitlerjugend und ihre Gegner*. Düsseldorf, 1980. Lk 80, viidatud McDonough, Frank. *Hitler and Nazi Germany*. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 54

5. Hitlerjugendi vastane tegevus

Organisatsiooni Eesti Noored ei teatud kunagi kohustuslikuks ja selle ideoloogiline surve noortele oli tunduvalt väiksem kui *Hitlerjugendis*. Sellest tulenevalt ei tekkinud Eestis noorsoo-organisatsiooni vastast liikumist. Seda ei saa aga öelda *Hitlerjugendi* kohta.

Olgugi, et *Hitlerjugend* saavutas saksa noorte seas väga suure populaarsuse, oli ka väga palju neid, kes ei olnud nõus pealesurutavaid tõekspidamisi omaks võtma. Vastandumise vormid oli erinevad, sellesse mahtus nii igapäevane rahulolematuse kui ka kindlasihiline arvustamine, laiem poliitiline aktiivsus ja mis kõige ohtlikum – vastupanuliikumine. Järjest rohkem tekitas võimudele peavalu noorte sotsiaalsete hälvete kasv, mis ähvardas saksa noorsoo ümberkasvamise nurjata.¹⁹⁹ Lisaks *Hitlerjugendi* vastaste rühmitustega liitumisele hõlmas opositsiooniline tegevus endas veel näiteks keeldumist kasutada tervitust *Heil* Hitler või haakristiga lipu asemel kiriku plakatite üles riputamist.²⁰⁰ Üks peamisi, kuid opositsiooni madalamaid viise, kuidas oma rahulolematust natside režiimi vastu väljendati, oli läbi naljade, mille tarbeks režiimi juhid pakkusid lõputut materjali. Hitleri pilavad naljad keskendusid tema suurele võimule ja julmusele. *Hitlerjugendi* kohta käivad naljad keskendusid alaealiste seksuaalelule ja samuti oli natside loosung „Jõud läbi nauding“ paljude seksuaalsusega seotud naljade aluseks.²⁰¹

Hälbiv käitumine oli Kolmanda Reich'i alaealiste hulgas hoopis levinum, kui varem arvatud. 1942. aastal tunnistas Schirach: „Enne sõda ja eriti sõja ajal on tekkinud niisugusel hulgal kampsid, s. o. väljaspool *Hitlerjugendit* tegutsevaid noorterühmitusi, et peame rääkima tõsisest noorsoo poliitilise, kõlbelise ja kriminaalse laostamise ohust. Nimetagem selliseid rühmi nagu „Navahod“, kes peamiselt on koondunud Kölni, „Kittelbachi piraadid“ Oberhausenis ja Düsseldorfis ning Esseni „Hulkuvad keigarid“. Need kõik on osa laiema levikuga „Edelweissi piraatidest“. Nad vastustavad võime ja eriti *Hitlerjugendit*, kelle patrulle nad varitsevad ja peksavad; üks nende loosungeid on

¹⁹⁹ Lee, Stephen, J. Euroopa diktatuurid 1918-1945. Tartu, Kunst. 2002. Lk 268

²⁰⁰ Williamson, David Graham. The Age of the Dictators. A Study of the European Dictatorships, 1918–53. Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 422.

²⁰¹ McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 65.

„Igavene sõda *Hitlerjugendi* vastu“.²⁰² Samuti ei allunud nad sõjaaja liikumiskeelule, korraldades suuri protestirännakuid. Ka oli nende suhtumine seksi hulga vabameelsem, kui see võimudele meeltemööda oli.

Alaealiste hälbiva käitumisega määrati tegelema Gestapo, kes eriti tugevalt tegeles nende nii öelda punktide, kampade ja jõukude vastu, kelle tegevus kuulutati ka kriminaalseks. Need noored tahtsid hoiduda just *Hitlerjugendis* värbamisest, et nautida džäss muusikat, tantsimist ja järelvalvetuid kogunemisi linnast väljas. 1936. aastaks olid enamus noorteorganisatsioonid, eriti need, mis olid seotud kommunistide, sotsialistide ja katoliku kirikuga, hävitatud.²⁰³ Töölisklassi noored, kes olid piisavalt individualistlikud, et eirata *Hitlerjugendi* poolt nõutavat ühtsust, koondusid mitteametlikesse rühmitustesse ja tihtipeale riietusid ja kandsid soengud sellisel viisil, et saata valitsevale võimule sõnum.

Üks põhjus, miks noorhitlerlaste vastane liikumine intensiivistus oli kindlasti seotud organisatsiooni kohustuslikuks muutmisega 1939. aastal. See tähendas seda, et suur hulk igavlevaid ja tigeid noori sunniti liituma rühmitusega, mille vastu neil igasugune huvi puudus. Selle tulemusena hakkasid nad üha enam organisatsiooni sõnumitele vastanduma ja *Hitlerjugendi* väliseid organisatsioone looma. Kaks peamist *Hitlerjugendi* põhimõtete vastast liikumist, mis tekkisid, olid Svingi Noored ja Edelweissi piraadid.²⁰⁴ Vähem militaarne ja rohkem kultuurilise suunitlusega oli inglise ja eriti ameerika džässist mõjutatud Svingi Noored. See oli natsirežiimi silmis eriti väljakutsuv, sest ametlik arvamus pidas džässi „neegrimuusikaks“ ja seega alaväärtuslikuks.²⁰⁵ Kõik see valmistas võimudele tõsist muret. *Swingjugend* koosnes peamiselt üliõpilastest, kellele meeldis peale välismaa muusika ja tantsu ka kanda

---

²⁰² Bessel, Richard. *Life in the Third Reich*. Oxford, Oxford University Press. 1987 viidatud Lee, Stephen, J. *Euroopa diktatuurid 1918-1945*. Tartu, Kunst. 2002. Lk 29.

²⁰³ Peukert, Detlev. *Die Edelweisspiraten: Protestbewegungen jugendlicher Arbeiter in Dritten Reich*. Cologne. 1980. Lk 160-229 viidatud Gellately, Robert. *Backing Hitler. Consent and coercion in Nazi Germany*. Oxford, Oxford University Press. 2002. Lk 116

²⁰⁴ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators. A Study of the European Dictatorships, 1918–53*. Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 222–223

²⁰⁵ Lee, Stephen, J. *Euroopa diktatuurid 1918-1945*. Tartu, Kunst. 2002. Lk 29

Inglise ja Ameerika moerõivastust. Võib olla kõige suurem ärritaja oli aga see, et nad keeldusid juute vihkamast.²⁰⁶

Nende tegevust jälgis pingsalt Gestapo, kes tihti viis läbi reide illegaalsetes džassi klubides. Tõsisem probleem oli aga tänava jõukude kasvamine mitmetes suurlinnade töölisklassi rajoonides. Paljud sellised jõugud peksid läbi *Hitlerjugendi* liikmeid. Kaks paremini tuntud neist olid Raving Dudes ja Navahod. Nende nimedes juba väljendub Ameerika kultuuri mõju teatud osale saksa noortest. Paljud tänava jõugud laulsid Ameerika hitte, lõhkusid poode ja kirjutasid natsi vastaseid loosungeid avalike hoonete seintele.²⁰⁷ Selliseid tegevusi on väga lihtne nimetada lihtsalt noorte hälbivaks käitumiseks, kuid peab meeles pidama, et isegi selliste tegevustega kaasnes väga suur risk. Näiteks ähvardas nende vastu võitlemiseks SS-i juht Heinrich Himmler organisatsioonide liidreid arreteerimise ja kontsentratsiooni laagritesse saatmisega.

Kõige paremini organiseerunud režiimile vastanduv noorte grupp oli aga Reinimaal baseeruv Edelweissi piraadid. Selle rühma liikmed olid 14–17 aasta vanused teismelised töölised. Nad mässasid *Hitlerjugendi* range korra vastu, kandes oma organisatsioonile iseloomulikku ruudulist Edelweissi märgiga särki. Koos käies laulsid nad 1933. aastale eelnenud rahvalaule, ameerika hitte ja parodeeritud *Hitlerjugendi* laule. Natsi režiim oli nii mures nende mässavata noorte rühmade ja tänava jõukude kasvu pärast, et otsustati need maha suruda. 1942. aasta detsembris arreteeriti üle 700 jõugu liikme ja paljud neist hukati. Sellest hoolimata jätkasid natside vastased rühmitused oma tegevust ja paljud nendest liitusid sõja lõpus sõjaväest deserteerunutega, et režiimi rünnata.²⁰⁸

Aastate möödudes sõja intensiivistumise ja seoses olukorra halvenemisega Saksamaal hakati noorhitlerlastele ka järjest enam kohustusi ja töid ette kirjutama. Paratamatult töid suured nõudmised kaasa organisatsiooni vastaseid reaktsioone. Edelweissi piraadid, kes enne olid peamiselt Reinimaal levisid 1943. aastal üle terve Saksamaa. Nende tegevus koosnes alguses lihtsalt *Hitlerjugendi* ürituste boikoteerimises, kuid mõned grupid läksid ka kaugemale ja ründasid füüsiliselt *Hitlerjugendi* patrulle ning jagasid

---

²⁰⁶ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators. A Study of the European Dictatorships, 1918–53.* Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 222–223

²⁰⁷ McDonough, Frank. *Hitler and Nazi Germany.* Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 65

²⁰⁸ McDonough, Frank. *Hitler and Nazi Germany.* Cambridge, Cambridge University Press. 1999. Lk 65

kommunistlikke lendlehti või liitlasvägede propaganda plakateid, mis olid lennukitest alla visatud.²⁰⁹

1944. aastal muutus režiimi vastane liikumine lausa opositsiooniks, kui Kölnis tegutsenud Edelweissi piraatide grupp tegi koostööd ühe maa-aluse rühmitusega ja aitasid Wehrmachi desertööre, põgenenud sõjavange ja välismaa töölisi. Lisaks ründasid nad sõjaväe asutusi ja suutsid isegi tappa Kölni Gestapo juhi, enne kui nad laiali aeti.²¹⁰ Näite sellest, kui tõsiselt sellisesse tegevusse suhtuti võib leida sama aasta 10. novemberist, kui Gestapo süüdistas kuut noort, kes suure tõenäosusega ei olnud vastuliikumise osalised ning hukkas nad avalikult kohtuistungit pidamata.²¹¹ See aga ei peatanud nende liikumist tervenisti, sest nii kaua kui oli *Hitlerjugend* oli ka selle vastaseid. Mida kauem sõda kestis seda enam hakkasid noored poisid ja tüdrukud neile aastaid sisendatud põhimõtetes kahtlema. Olgugi, et selgelt vähemuses, oli natside vastase tegevusega seotud väga palju noori. Sellest hoolimata aga näitab see, et režiimi propaganda aparati ei suutnud kõigile saksamaa noortele täielikku ajuloputust teha.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi *Hitlerjugend* ja Eesti Noored olid sarnased organisatsioonid ei toimunud Eestis sellist noorte poolset vastupanuliikumist. Üheks põhjuseks sellele oli kindlasti asjaolu, et Eesti Noored ei olnud kunagi valitsuse poolt noortele kohustuslikuks organisatsiooniks kuulutatud. Seetõttu ei olnud ka poistel ja tüdrukutel põhjust selle vastu nii väga võidelda. Teine asjaolu, mis selle kohta tunnistust annab on, et ei õnnestunud Tartu Postimehest leida ühtegi artiklit, mis viitaks aktiivsele tegevusele organisatsiooni Eesti Noored vastu. Samuti ei olnud sellest sõnagi juttu organisatsiooni enda ajakirjas. Arvestades, et Postimees oli okupatsiooni ajal küllaltki saksa meelne ajaleht, oleks seal kindlasti organisatsiooni vastasest tegevusest kirjutatud või kui mõni opositsiooni liige oleks arreteeritud ja süüdi mõistetud. Ajakirjas Eesti Noored oli küll õpetussõnu noortele, et suitsetamine ja logelemine ei ole sobilik käitumine ning kaasaegne noor peaks olema töökas ja tubli, kuid see oli ka kõik. Mitte ühtegi viidet rühmitustele, millest kästi eemal hoida. Samuti ei paista Eesti Noored

---

²⁰⁹ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators. A Study of the European Dictatorships, 1918–53.* Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 421

²¹⁰ Williamson, David Graham. *The Age of the Dictators. A Study of the European Dictatorships, 1918–53.* Harlow, Pearson Longman. 2007. Lk 421

²¹¹ Gellately, Robert. *Backing Hitler. Consent and coercion in Nazi Germany.* Oxford, Oxford University Press. 2002. Lk 119

olevat olnud organisatsioon, mis esitas nii karme nõudmisi oma liikmetele kui *Hitlerjugend* ja seega polnud vastutegevus sedavõrd asjakohane.

Kokkuvõte

Hitlerjugendi ja Eesti Noored puhul oli tegu noorsoos kasvatustööd teostavate organisatsioonidega, mis asutati vastavalt 1926. ja 1942. aastal. Eesmärgiks oli valmistada ette noori Uue-Euroopa rajamiseks, Adolf Hitleri juhtimisel. Organisatsioonid olid mõeldnud 10–18-aastastele poistele ja 10–21-aastastele neidudele, mis olid jagatud erinevateks vanuseastmeteks. Erinevalt *Hitlerjugendist* ei pürganud Eesti Noored massiorganisatsiooniks. Kuna eesmärgiks oli noorte igakülgne kasvatamine ja harimine, piirati alguses isegi organisatsiooni sisseastumist. Põhimõtteks oli, et noori oleks selline hulk, kelle kasvatamiseks jaguks kindlasti noortejuhte. Seega asetati esikohale noortele täisväärtusliku kasvatuselise pakkumise.

Töökasvatusalase tegevuse eesmärgiks oli pakkuda noortele palju erinevaid tegevusi, seejuures praktilisi töid, et valmistada noori ette hilisemaks eluks mingil ametialal. Uurimuse tulemusena selgus, et Eesti noorsoo-organisatsioonis pandi väga suurt rõhku poiste ja tüdrukute praktilisele tegevusele. Neid rakendati väga palju käsitöö alal, kus nad valmistasid näiteks mänguasju sõjas kannatada saanud perede lastele. Praktiliste üritustena korraldati ka erinevate spordiväljakute korrastamisi ja parandamisi. Nii poisse kui tüdrukuid kasutati väga palju virgatsitena erinevate organisatsioonide juures, kus nende ülesandeks oli jooksvate korralduste täitmine. Näiteks kasutati neid sideteenistuse alal käskjaladena, mille juures tegid nad koostööd Omakaitse, politsei ja tuletõrjega. Just tuletõrje oli väga oluline osa poiste töökasvatusel, sest paljud vabatahtlikud tuletõrjujad olid rindele läinud ning neid tuli asendada. Selleks korraldati noortele suur hulk õppusi. Omandatud oskusi said poisid ka rakendada 1944. aasta märtsis toimunud Tallinna pommitamise ajal.

Eesti Noorte tüdrukute töökasvatusalane tegevus hõlmas näiteks rindemeestele sõdurikinnast ja –sokkide kudumist. Samuti kogusid nad nimekirju ümbruskonnas asuvate kodude kohta, kus isad olid läinud sõtta. Peredes aidati näiteks toidu, küttematerjali ja heina kojutoomisel, puude lõhkumisel, korrastus ja parandustöödel jne.

Kõige suurema osa Eesti Noorte tegevusest moodustas aga abiteenistustest osavõtt. Nimelt abiteenistused maal. Selleks korraldati neile abiteenistuslikke laagreid, kus sportliku tegevuse asemel oli pearõhk põllu ja talutööde tegemisel. Maatöö

abiteenistused keetsid neli kuud ning võtsid seega suvel suure enamuse noorte ajast. Eesti Noored käisid ka Saksamaal maatöölaagrites, kus nad olid tavaliselt terve aasta.

Ka *Hitlerjugendi* noori rakendati erinevatele abiteenistustele, sealhulgas maatöölaagrid, kannatanud perede abistamine, tuletõrje jne. Seega võib öelda, et mõlemas noorteorganisatsioonis oli tööalane kasvatus kõrgel kohal.

Sõjalis-sportliku kasvatusel alane tegevus jagunes organisatsioonide raames mitmeks osaks. Eesmärgiks oli anda sportlikku ehk füüsilist kasvatust ja ka sõjalisi eelteadmisi ning praktilisi oskusi. Nii Eesti Noorte kui *Hitlerjugendi* seas nimetati kehalist kasvatust tähtsaimaks tegevusalaks noorte arendamises ja kasvatamises. Selleks korraldati noortele väga palju sportlikke laagreid ja spordipäevi. Lisaks tegeleti spordiga regulaarselt ka maatöö ja sõjalistes laagrites. Eesti Noorte seas harrastati näiteks korvpalli, rahvastepalli, lauatennist, ujumist, murdmaajooksu jne. Kõige huvipakkuvamaks olid aga kergejõustik ja suusatamine. *Hitlerjugendis* seevastu oli kõige tähtsamal kohal poks, mis tehti kohustuslikuks juba kümne aasta vanusest alates. See oli suuresti süüdi ka saksa noorte käitumise toorestumises.

Noortele korraldati füüsilise kasvatusel kontrollimiseks ka spordikatseid. Tuleb tõdeda, et Eesti organisatsioonis oli katsete sisu tunduvalt mitmekesisem kui *Hitlerjugendis* ehk siin harrastasid noored suuremal hulgal spordialasid kui Saksamaal seda tehti. Sportlike katsete osas kattunud tegevused olid küll väikeste erinevustaga, kuid enamvähem samad. Mõnel juhul nõuti eestlastelt rohkem, teisel juhul sakslastelt.

Ka sõjaline kasvatus hõlmas suure osa noosoo-organisatsioonide ajast, kuid Eesti Noortes jäi see siiski tagasihoidlikumaks. Neid õpetati näiteks orienteeruma, ilmakaari määrama, erinevaid sõlmi siduma, morse koodi vastu võtma ja saatma. Samuti osalesid nad maastikumängudel, kus tuli varjatult liikuda ja loomade ning inimeste jälgi tuvastada. Samuti tehti riviharjutusi. Õpitu kontrolliks korraldati ka nende puhul saavutuskatseid. Suur osa neist tegevustest oli ka Eesti Vabariigi aegse Skautluse programmis sees olnud. Suure erinevusega *Hitlerjugendist* ei pandud Eesti Noorte seas nii palju rõhku relvaõppustele. See tulenes ka suuresti vajaliku varustuse puudusest. Tihtipeale õppisid noored relvi tundma paberi pealt, mitte käsitledes. Laskeharjutusi tehti enamasti õhupüssidest, kuni 1944. aasta suvel ka need otsa said. *Hitlerjugendis*

seevastu õpetati enne Teise maailmasõja algust 30 700 noort laskeinstruktoriteks ning 1,5 miljonit noorhitlerlast harjutas regulaarselt laskmist.

Suure erinevusena ei korraldatud Eestis ka sõjalis-sportlikke laagreid, vaid nendest osavõtmiseks tuli eesti poistel sõita Saksamaale, *Hitlerjugendi* laagritesse.

Sõja intensiivsemaks muutumise tõttu hakati 1944. aastal Eesti Noori rakendama ka sõjalistesse abiteenistustesse, kus nad said rohkem praktilist kasvatust. Väga oluline osa lennuväeosade juurde koondumine, kus noorte ülesanneteks oli mehaanikute ja motoristide abistamine ja virgatsitegevus. Ka *Hitlerjugendi* liikmed käisid lennuväe abiteenistuses. Lisaks moodustati neist ka motoriseeritud- ja mereseleksioonid, kus neil oli selgelt sõjaväeline päevakava ja kuhu kuulusid täpsuslaskeharjutused ja muud relvaõppused.

Väga suur erinevus Eesti Noorte ja *Hitlerjugendi* sõjalise kasvatuse juures oli see, et meie noorte tegevus piirdus ainult kodurindega, kuid saksa noored võtsid osa ka näiteks Normandia lahingutest. Samuti kasutati Hitleri-noori Berliini kaitsmisel, mille tulemusena jäid viiest tuhandest noorest ellu vaid paarsada. Isegi tüdrukud pandi suurtest õhutorjekahuritest tulistama. Eesti tüdrukute sõjaline tegevus piirdus aga ainult virgatsi ameti või sideteenistusega. *Hitlerjugendi* noori oli aga juba maast madalast kasvatatud nii, et nad vajaduse korral haaravad relvad ja oleksid ka valmis surema.

Sõjalise kasvatuse juurde käis mõlemas organisatsioonis veel esmaabi õpetamine. Mõlemast soost noori rakendati haiglates vigastatute eest hoolitsema. Samuti olid nad võimelised esmaabi andma näiteks õhurünnakute korral. Seda tuli ka Eesti Noorte tüdrukutel teha. Meditsiinilise kasvatuse alla käis ka ravimtaimede korjamine, mida noored pidid pidevalt tegema ja mille jaoks neile laagrites spetsiaalselt aegagi eraldati.

Oluline oli tähelepanu pöörata veel noorte vaimsele- ja ideoloogilisele kasvatusele. See näitab, kui palju lisaks füüsilisele osale, pöörati tähelepanu noorte kultuursetele teadmistele, kõlbelisele käitumisele ja kui palju üritati neile valitseva võimu ideoloogiat sisendada.

Eesti Noortes oli olulisel kohal Eesti rahvuskultuuri tähtsustamine ja patriootlikkus. Sageli palju peeti aktusi Lydia Koidula, Gustav Suitsu, Juhan Liivi, Johann Voldermar

Janseni ja teiste kultuuritegelaste tähtpäevade puhul. Tihti meenutati ärkamisaega ja isamaaliste lauludega laulupidusid. Maanoorte seas korraldati palju referaatõhtud. Vaimne kasvatus oli esindatud ka Eesti Noorte katsetes, kus rõhutati meie rahvusomapära. Noored pidid tundma mõistatusi ja vanasõnu, koostama ja ette kandma lühijutte, mida avaldati ka organisatsiooni ajakirjas. Samuti nõuti neilt mitmete rahvariiete ja –tantsude tundmist.

Hitlerjugendis tähtsustati eriliselt muusikat. Korraldati palju laulupidusid ja ka igas laagris oli olemas oma koor ja orkester. Samuti korraldati suuri noorte kultuuripäevi, millest ühest võtsid osa ka mõned Eesti Noorte liikmed. Siiski ei pööratud saksa laagrites nõnda palju tähelepanu vaimsele kasvatusemale kui Eestis. Igas Eesti Noorte laagris toimusid kultuursed lõkkeõhtud, kus lauldi, tantsiti, luuletati ja tehti ettekandeid oma kirjatöödest. *Hitlerjugendi* laagrites piirdus kultuurne tegevus üldiselt muusika või ideoloogiliste filmidega.

Ideoloogilise kasvatuses juures leidub samuti organisatsioonide vahelisi erinevusi. Eesti Noored liimetele räägiti küll bolševismi vastase võitluse tähtsusest, kuid samas rõhutati väga omariikluse olulisust, mis iseenesest tähendab igasuguse võõrvõimu vastasust. Olgugi, et Eesti Noorte põhikirjas oli välja öeldud, et juute vastu ei võeta, ei avaldatud organisatsiooni oma ajakirjas ühtegi artiklit, ega ka noorte käsiraamatus ühtegi peatükki juudivaenusest. Mõlemad neist oleksid olnud väga tõhusad vahendid antisemitismi levitamises noorte seas, kuid seda ei tehtud. Seega on selge, et kuigi Eesti noorsooorganisatsiooni eeskujuks pidi olema *Hitlerjugend*, kus juudivaenus ja rassipuhtus olid liikmete igapäevases kavas, ei peetud siin noorte kasvatamisel kinni samadest ideoloogiatest nagu seda Saksamaal.

Ühe küsimusena sai käsitletud ka *Hitlerjugendi* vastast tegevust, mis oli väga laiahaardeline. Noored, kes ei tahtnud omaks võtta organisatsiooni poolt peale surutavaid ideid, moodustasid oma organisatsioone ja nautisid neile meelepäraseid tegevusi. Nende vastu võitlemiseks astusid natsid aga väga julmi samme, millest ei puudunud ka alaealiste avalikud hukkamised. Eesti Noorte vastaste liikumiste kohta allikad tõestust aga ei anna. Kahtlemata on selle peamiseks põhjuseks asjaolu, et siinset noorte kasvatusorganisatsiooni ei tehtud valitsuse poolt kunagi kohustuslikuks, ning selles peituvadki mitmed organisatsioonidevaheliste erinevuste põhjused.

Eelnev annab tunnistust, et sõjaline kasvatus oli *Hitlerjugendis* tunduvalt olulisemal kohal kui Eesti Noortes. Juba 10-aastaselt hakati noori sakslasi treenima sõjalisel väljaõppel. Organisatsioon nägi välja nagu sõjaline üksus, kus liikmetel olid erinevad märgi ja auastmed. Neid kasvatati selgelt sõjalise rakendamise eesmärgil. Selle võimaluse pakkuski neile puhkenud Teine maailmasõda, kus osales ja suri väga palju *Hitlerjugendi* noori. Seevastu Eesti Noorte sõjaline rakendus piirdus kodumaa tagalas ning neile rõhutati rohkem maalähedast elu ning põllumehe ametit. Töökasvatus omastas tunduvalt suuremat tähtsust kui sõjaline.

Summary

The Estonian Youth (1942–1944) in comparison to the Hitler Youth

The Estonian Youth was a youth organization in occupied Estonia that lasted from September 1942 to autumn of 1944. It was an educational organization whose role model was the Hitler Youth. Their goal was to educate children physically, culturally, ideologically and militarily. Young boys and girls were prepared for the future Europe that was going to be led by Adolf Hitler. The purpose of this dissertation was to analyze the educational goals and methods of the Estonian Youth and the Hitler Youth, two organizations that were supposed to have the same goal. The hypothesis was that the Estonian Youth concentrated more on work education and practical jobs and prepared children for life that way. However, the Hitler Youth's emphasis was more on the military education.

After working through the materials it was clear that when it came to work education, the Estonian Youth put a lot of emphasis on practical jobs. Boys and girls did lots of handiwork. For example they made toys for children whose families had suffered due to war. Also they organized cleaning and repairing of different sports facilities. The Estonian Youth children were also used as delivery boys and messengers amongst different organizations like the police, the fire department and paramilitary units. Being a fire fighter was a very important part of boys work education because many men had left to fight in the war and somebody had to replace them. For that lots of training exercises were held. The boys showed what they learned during the air raid on Tallinn in March 1944.

The girls work education held jobs like knitting mittens and socks to the soldiers. Also they collected lists of homes where the father had left for war so they could help the families. For example they helped to bring home food, firewood and hay, also helped to chop the wood and did different repair and maintenance jobs around the house.

The largest part of the Estonian Youth's work education was taking part in relief programs, particularly on farms. Camps were held for children where instead of sports they helped out farmers on the fields and other places where help was needed. These

camps lasted for four months and took up most of the youth's time. The Estonian Youth's kids also went to Germany to help out on different farms. Those camps lasted for a year.

The Hitler Youth children were also put to use in different relief programs like helping out on a farm and helping families who had suffered due to war. Also they like the Estonian Youth boys they learned how to fight fires. So you can say that work education had an important place in both organizations.

Physical education was thought to hold the most importance in raising and developing youth. For that many sport camps and day were organized. Besides those, sport was also practiced regularly in relief and military camps. In the Estonian Youth the most popular sports were track and field, skiing, skating, basketball, dodgeball, table tennis, swimming, cross-country race and many others. In the Hitler Youth the most popular was undoubtedly boxing which was made mandatory from the age ten. That had a lot to do with German youth becoming more and more violent.

To check the progress of physical education test were held for children. In the Estonian Youth the abilities that were being checked varied more than in the Hitler Youth. In other words in Estonia kids practiced more different kinds of sports than in Germany.

Military education also took up a lot of time in both organizations but not less in the Estonian Youth. For example they were taught to find their bearings in the wild, tie different knots, send and receive Morse code, differentiate tracks, move in the woods without being seen and lots of other things. Also they did drill exercises. For all of those they also had tests but you have to say that almost all of the activities above were also part of the Scouts movement in independent Estonia before the occupation.

The big difference between military education in the Estonian Youth and the Hitler Youth was that in Estonia they didn't put much emphasis on weapons training. That was largely due to lack of equipment. Kids learned to fire weapons on paper not by handling them. Firing exercises were mostly made with air guns until those ran out as well. However, already before World War II the Hitler Youth trained 30 700 children to be firing instructors and 1.5 million practices shooting regularly.

The Estonian Youth also didn't organize military camps for children but they had to go to Germany for that. Members of both organizations also helped out in military units. The big difference was that the Estonian Youth never served on the front line. Members of the Hitler Youth took part of D-Day in Normandy and also defended Berlin. In Berlin out of five thousand young boys and girls only a couple of hundred survived. Even the girls had to shoot from anti-aircraft cannons. Estonian girls never got any military training. They were mostly messengers or were taught first aid so they could help out in hospitals.

Ideological and cultural education also had its part in youth organizations. The Estonian Youth held many parties to celebrate the life and work of some of our most culturally influential people. They often reminisced about the days of independence, song festivals and patriotic songs. Quaintness of our nation and culture was very important. It was also expressed in the tests, where the young had to know Estonian proverbs and riddles, compose a short story which were published in their magazine. Also they had to know national dresses and dances.

In the Hitler Youth music was the most important part of cultural activities. They held song contests and every camp had their own orchestra. They also held cultural days. However, in camps the Estonian Youth paid more attention on cultural activities.

There were also differences between the youth organizations when it came to ideological education. The main ideological thing that was repeated to children was the need to destroy bolshevism. Although no Jews were allowed to the Estonian Youth, not a single article about Jews was published in the youth's magazine. Also not a single mention was made about anti-Semitism in children's handbooks where all of their goals and principles were. Both the magazine and handbook would have been the perfect tools to promote the fight against Jews but the Estonian Youth chose not to do that. So it is clear that although the Hitler Youth was supposed to be the role model for the Estonian Youth, the latter didn't hold the same values that their German counterpart did.

An important difference between the two organizations was that unlike the Estonian Youth, there was quite an extensive anti Hitler Youth movement in Germany. That was due to the fact that in 1939 the Hitler Youth was made mandatory and a lot of young

people didn't want to follow the same rules and ideological principals that the organization upheld. The Estonian Youth was never made mandatory and therefore there was no need for such a movement.

All the above shows that military education was much more important in the Hitler Youth than it were in the Estonian Youth. Unlike the latter, the Hitler Youth was like a military unit with different ranks and they were also largely used in World War II. To the kids in the Estonian Youth however, earthy life was emphasized and most of them were to become farmers. So work education was much more important in the Estonian Youth.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Publitseeritud allikad

Eesti Noored põhikiri. 1942. Tallinn

Eesti Noored ajakiri. 1944. 1–6. Tallinn

Eesti Noorte kalender-käsiraamat. 1944. Tallinn

Eesti Skaut. Tallinn, Edu. 1921–1944

Ajakirjandus

Imeline Ajalugu. 2013, nr 3

Tartu Postimees. 1943–1944

Kirjandus

Bessel, Richard. Life in the Third Reich. Oxford, Oxford University Press. 1987

Bullock, Alan. Hitler: Uurimus türanniast. Tallinn, Olion. 2005.

Burleigh, Michael. Kolmas Reich: uus ajalugu. Tallinn, Varrak. 2010.

Delaforce, Patrick. Hitler: Olulisi fakte. Tallinn, Koolibri. 2010.

Gellately, Robert. Backing Hitler: consent and coercion in Nazi Germany. Oxford, Oxford University Press. 2002.

Kershaw, Ian. Hitler. Tallinn, Olion. 1999.

Kershaw, Ian. The „Hitler Myth“: Image and Reality in the Third Reich. Oxford, Oxford University Press. 2001.

Klönne, Arno. Jugend im Dritten Reich. Die Hitlerjugend und ihre Gegner. Düsseldorf, 1980.

Knopp, Guido. Hitleri abilised: Bormann, Schirach, Freisler, Eichmann, Ribbentrop, Mengele. Tallinn, Tänapäev. 2002.

Lee, Stephen J. Euroopa diktatuurid 1918–1945. Tartu, Kunst. 2002.

McDonough, Frank. Hitler and Nazi Germany. Cambridge, Cambridge University Press. 1999.

Overy, Richard. The Dictators: Hitler's Germany and Stalin's Russia. London, Penguin Books. 2005.

Peukert, Detlev. Die Edelweisspiraten: Protestbewegungen jugendlicher Arbeiter in Dritten Reich. Cologne. 1980.

Shirer, William L. The rise and the fall of the Third Reich: a history of Nazi Germany. Greenwich, B. Mitchell. 1987.

Tarem, Ardo. Ujumise ja uppuja päästmise õpetus. Tartu, Loodus. 1931.

Tarem, Ardo. Ujumine. Tallinn, Loodus. 1939.

Tarem, Ardo. Vetelpääste ja esmaabi uppunule. Tartu, Teaduslik Kirjandus. 1941.

Waite, Robert G. L. The Psychopatic God Adolf Hitler. New York, Basic Books. 1977.

Williamson, David Graham. The Age of the Dictators: A Study of the European Dictatorships, 1918–53. Harlow, Pearson Longman. 2007.

Veebiallikad

<http://imka.webs.com/> 06.05.2013

<http://wehrmacht.rindeleht.ee/yksused/127flak/127flak.html> 23.04.2013

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Ants Kree** (isikukood: 38803066027)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

magistritöö „Eesti Noored (1942–1944) võrdluses Hitlerjugendiga“,

mille juhendaja on Anu Raudsepp PhD,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 10. mail 2013

(allkiri)